

MINISTARSTVO KULTURE

NACRT

**NACIONALNI PROGRAM RAZVOJA KULTURE
2011-2016**

Podgorica, jun 2010. godine

SADRŽAJ

1. UVOD	4
2. STANJE U OBLASTI KULTURE	7
2.1. NORMATIVNI OKVIR	8
2.1.1. Ustav	8
2.1.2. Zakonodavstvo	8
2.1.3. Podzakonska akta	9
2.1.4. Međunarodni regulatorni okvir	10
2.2.4.1. Ujedinjene nacije.....	10
2.2.4.2. Savjet Evrope.....	11
2.2.4.3. Evropska unija	11
2.2. INSTITUCIONALNI OKVIR	12
2.2.1. Ministarstvo kulture.....	13
2.2.2. Državne javne ustanove.....	13
2.2.3. Opštinske javne ustanove.....	18
2.3. KULTURNO UMJETNIČKO - STVARALAŠTVO	18
2.3.1. Pozorišna djelatnost	19
2.3.2. Likovna umjetnost.....	20
2.3.3. Muzička i muzičko-scenska umjetnost.....	21
2.3.4. Izdavačka djelatnost.....	22
2.3.5. Kinematografija.....	23
2.4.6. Manifestacije i festivali.....	25
2.4.7. Amaterizam	25
2.3.8. Indikovani problemi	26
2.4. KULTURNABAŠTINA	27
2.4.1. Nepokretna kulturna baština	29
2.4.2. Pokretna kulturna baština	30
2.4.3. Nematerijalna kulturna baština	31
2.4.4. Muzejska djelatnost	31
2.4.5. Bibliotečka djelatnost	31
2.4.6. Arhivska djelatnost	32
2.4.7. Kinotečka djelatnost	32
2.4.8. Indikovani problemi	33
2.5. MEĐUNARODNA SARADNJA	34
2.5.1. Reginalne inicijative u oblasti kulturno umjetničkog stvaralaštva ..	35
2.5.2. Reginalne inicijative u oblasti kulturne baštine	36
2.6. OKVIR ZA STATISTIKU	36

2.7. CIVILNI SEKTOR	37
2.8. LICA SA POSEBNIM POTEBAMA	37
2.9. KADROVI	38
2.10. FINANSIRANJE	38
3. CILJEVI I PRIORITETI	40
3.1. Jačanje pravne i institucionalne infrastrukture	41
3.2. Ravnomjeran razvoj kulture	42
3.3. Stabilni izvori prihoda	43
3.4. Jačanje kadrovskih kapaciteta	45
3.5. Valorizacija i revalorizacija kulturnih dobara i osiguranje efikasne primjene integralne zaštite kulturne baštine	47
3.6. Jedinствена baza podataka u kulturi	49
3.7. Popularizacija kulture	49
3.8. Decentralizacija upravljanja i finansiranja	50
3.9. Međunarodna saradnja	51

1. UVOD

Nacionalni program razvoja kulture, prvi dokument ove vrste u Crnoj Gori, nastao je iz svijesti da je kultura u samom temelju milenijumskog istorijskog trajanja Crne Gore i jedna od ključnih poluga njene međunarodne afirmacije.

Kultura je u Crnoj Gori definisana kao djelatnost od javnog interesa. Ovim dokumentom su utvrđeni strateški prioriteti u svim oblastima istraživanja, zaštite i korišćenja kulturnih dobara, zaštite crnogorskih kulturnih vrijednosti van Crne Gore, podsticanje kulturnog stvaralaštva i produkcije, unaprjeđenja stvaralaštva i izraza pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, rada ustanova kulture i drugih subjekata u kulturi, planiranje potreba kadrova, njihove edukacije i profesionalnog usavršavanja, naučno-istraživačkog rada, amaterske djelatnosti, međuresorne saradnje, mjere i instrumenti za stimulativnu poresku politiku i mjere podsticanja preduzetništva u kulturi, međunarodne (bilateralne, regionalne i multilateralne) saradnje.

Nakon usvajanja Nacionalnog programa, Vlada će donijeti Akcioni plan, kojim će se detaljno definisati mjere i aktivnosti za realizaciju ciljeva i utvrđenih prioriteta, dinamika realizacije, nosioci aktivnosti i projekcija finansijskih sredstava, indikatori, kao i mehanizmi za implementaciju i evaluaciju.

Načela razvoja kultura

Kultura se razvija na načelima: slobode stvaralaštva i poštovanja prava na kulturu; opredijeljenosti države i jedinica lokalne uprave da podstiču i pomažu razvoj kulturnog i umjetničkog stvaralaštva i zaštitu i očuvanje kulturne baštine; ravnopravnog očuvanja svih kulturnih identiteta i poštovanja kulturne različitosti; izgradnje i unaprjeđenja sistema kulture, u skladu sa međunarodnim standardima, a naročito standardima Evropske unije; uspostavljanja efikasnog, racionalnog i kreativnog upravljanja u kulturi; transparentnog djelovanja u kulturi; poštovanja i zaštite autorskog i srodnih prava; demokratizacije kulturne politike i decentralizacije organizovanja i finansiranja kulture.

Multietnička i multikulturalna Crna Gora

Crnogorski obrazac razvoja kulture temelji se na vrijednostima koje čine sadejstvo tradicije, istorije i savremenih kulturnih iskustava, uz uvažavanje posebnosti i različitosti kulturnih izraza svojstvenih aktuelnom stvaralaštvu i kulturnoj baštini.

Duga i složena kulturna istorija ovih prostora odredila je multietnički i multikulturalni identitet Crne Gore. Crna Gora je zemlja različitosti, sa bogatim istorijskim, civilizacijskim i kulturnim slojevima. U samom središtu crnogorskog kulturnog modela je njena istorijski utemeljena multikulturalnost. Kulture i civilizacije u Crnoj Gori ne žive jedna pored druge, nego jedna sa drugom, u stvaralačkom prožimanju.

Pokretačka snaga savremenog pristupa kulturi podrazumijeva jačanje kulturnog razumijevanja i dijaloga svih učesnika u oblasti kulture čiji su zajednički ciljevi: poboljšanje sistemskih okvira, izgradnja inoviranog pristupa kulturnoj baštini i podsticanje međukulturnog dijaloga. Održiv spoj tradicije sa savremenim otvara novi pristup valorizacije kulturnog identiteta.

Javni interes

Javni interes u kulturi predstavlja: ravnomjeran razvoj kulture na cijeloj teritoriji Crne Gore; institucionalno organizovanje i obavljanje djelatnosti kulture; zaštitu i očuvanje materijalne i nematerijalne kulturne baštine; zaštitu i očuvanje crnogorskog kulturnog stvaralaštva i kulturnih dobara izvan Crne Gore; stvaranje uslova za razvoj svih oblasti kulturnog umjetničkog stvaralaštva; međunarodnu kulturnu saradnju i prezentaciju crnogorskog kulturnog i umjetničkog stvaralaštva i kulturne baštine; naučna istraživanja i stručna usavršavanja u kulturi; stvaranje uslova za podsticaj razvoja i afirmaciju talenata; podsticanje donatorstva i sponzorstva u kulturi; očuvanje izvornih i tradicionalnih kulturnih i etno-kulturnih osobnosti; razvoj amaterskog kulturno-umjetničkog stvaralaštva; razvoj kulturnog i umjetničkog stvaralaštva lica sa invaliditetom; obezbjeđivanje prostornih i materijalnih uslova za rad umjetnika i stručnjaka u kulturi; stvaranje uslova za razvoj kreativnih industrija; druge poslove od javnog interesa.

Jedinstvo u raznolikosti

Od 1992. godine, kad je Mاستrihtskim ugovorom prvi put formalno prepoznata kulturna dimenzija evropskih integracija, Evropska unija je u raznim programima nastojala podsticati „evropsku kulturnu raznolikost“ i razvijati „evropske kulturne industrije“.

Ciljevi djelovanja Evropske unije u oblasti kulture formulisani su u Glavi XII Ugovora o Evropskoj uniji. U sprovođenju tih ciljeva, Evropska unija nastoji poštovati nacionalnu i regionalnu raznolikost kultura država članica, ali u prvi plan stavlja njihovu zajedničku kulturnu baštinu.

Nakon nekoliko eksperimentalnih programa kulturne saradnje među državama članicama (Kaleidoskope, Ariana i Rafael), Evropska komisija je 2000. godine, usvojila program *Kultura 2000*, koji uvodi novi pristup kulturnom djelovanju, čiji su osnovni ciljevi doprinijeti uspostavljanju Evropskog kulturnog prostora, razvijati umjetničko i kulturno stvaralaštvo, promovisati znanje o evropskoj istoriji i kulturi Evropske unije i šire, razvijati evropsku kulturnu baštinu od evropske vrijednosti i podsticati dijalog među kulturama i socijalnu integraciju.

Višestruk je značaj kulture, ne samo zbog njene neprolazne duhovne vrijednosti. Važnost kulture je prepoznata i u ekonomskoj sferi. U kulturnoj industriji zapoleno je oko sedam miliona ljudi, zbog čega su „evropske kulturne industrije“ nezaobilazan privredni faktor. Takođe, značaj kulture je nemjerljiv i u političkim smislu, prevashodno kada je riječ o pitanju identiteta.

Evropski model kulture je mozaik nacionalnih i regionalnih kultura

Politiku u oblasti kulture, Evropska unija najčešće određuje kao „jedinstvo u raznolikosti“. Takvim konceptom razvijaju se programi koji podstiču različitost i istovremeno afirmišu zajedničke evropske vrijednosti. Ta politika omogućava zastupljenost svih kulturnih identiteta i postojeće granice pretvara u zonu kooperacije, na dobrobit nacionalnih i evropske kulture.

Evropska kultura, utemeljena na principima otvorenosti, humanizma dijaloga i vrhunskim civilizacijskim vrijednostima, podrazumijeva mozaik nacionalnih i regionalnih kultura.

Temelji crnogorskog kulturnog identiteta zasnovani su na istim postulatima.

2. STANJE U OBLASTI KULTURE

2.1. NORMATIVNI OKVIR

2.1.1. USTAV

Član 76 Ustava propisuje slobodu naučnog, kulturnog i umjetničkog stvaralaštva. Istom odredbom, jemči se sloboda objavljivanja naučnih i umjetničkih djela, naučnih otkrića, a njihovim stvaraocima garantuju se moralna i imovinska prava.

Član 77 Ustava propisuje obavezu države da podstiče i pomaže razvoj prosvjete, nauke, kulture, umjetnosti, sporta, fizičke i tehničke kulture, kao i da štiti naučne, kulturne, umjetničke i istorijske vrijednosti.

Član 78 Ustava propisuje dužnost svakoga da čuva prirodnu i kulturnu baštinu od opšteg interesa, kao i obavezu države da je štiti.

2.1.2. ZAKONODAVSTVO

Zakon o kulturi ("Službeni list CG", broj 49/08) definiše javni interes u kulturi i uređuju ustanove kulture, status i prava umjetnika i stručnjaka u kulturi, podsticaj i podršku razvoju kulture, finansiranje i druga pitanja od značaja za kulturu.

Zakon o kinematografiji ("Službeni list Crne Gore", broj 14/08) utvrđuje javni interes u oblasti kinematografije i obavljanje, organizovanje i finansiranje kinematografskih djelatnosti, podsticaj razvoja i prezentacije crnogorskog kinematografskog stvaralaštva i komplementarnih djelatnosti, kao i zaštitu i čuvanje kinematografskih djela. Odredbe ovog zakona sprovode se u skladu sa načelom zaštite prava autora na slobodno izražavanje, kao i zaštite prava intelektualne svojine u oblasti kinematografije.

Zakon o pozorišnoj djelatnosti (Službeni list RCG broj 60/2001) uređuje oblast pozorišne djelatnosti, način osnivanja i rada pozorišta, vrste pozorišta, upravljanje i finansiranje ove djelatnosti, kao i položaj i status umjetnika u oblasti pozorišne djelatnosti. Zakonom je takođe utvrđen i javni interes u pozorišnoj djelatnosti.

Zakon o izdavaštvu (Službeni list RCG broj 20/1995) uređuje izdavanje publikacija, uslove za obavljanje ove djelatnosti, kao i obavezno dostavljanje primjeraka štampanih publikacija. Izdavaštvo je zakonom utvrđeno kao djelatnost od javnog interesa.

Zakon o zaštiti spomenika kulture (Službeni list RCG broj 47/91) uređuje sistem zaštite i korišćenja spomenika kulture, ostvarivanje posebnog društvenog interesa, prava i obaveze pravnih i fizičkih lica u vezi zaštite spomenika kulture, način organizovanja zavoda koji obavljaju djelatnost zaštite spomenika kulture, način sticanja sredstava za finansiranje rada zavoda.

Zakon o muzejskoj djelatnosti (Službeni list SRCG broj 26/77) uređuje sistem muzejske djelatnosti i definiše: prava i obaveze muzeja i ostalih subjekata; nadležnosti i obaveze državnog organa uprave i lokalne uprave i dr. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o muzejskoj djelatnosti (Službeni list SRCG broj 33/89) uvodi izmjene koje se odnose na utvrđivanje stručnih mehanizama u obavljanju muzejske djelatnosti.

Zakon o bibliotečkoj djelatnosti (Službeni list RCG broj 16/77) definiše: bibliotečku djelatnost, osnivanje i ukidanje biblioteka, uslove za objavljivanje stručnih poslova i stručni poslovi, obaveze Centralne narodne biblioteke „Đurđe Crnojević“ i dr. Izmjene i dopune **Zakona o bibliotečkoj djelatnosti** (Službeni list SRCG , broj 2 /89) sadrže pojašnjenja u načinu obavljanja stručnog nadzora, vršenju matičnih poslova, kao i sticanju viših stručnih zvanja.

Zakon o arhivskoj djelatnosti (Službeni list RCG br. 25/92 i 6/94) i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o arhivskoj djelatnosti, uređuje sistem arhivske djelatnosti u Crnoj Gori: prava i dužnosti imalaca registraturskog materijala i arhivske građe; prava i dužnosti arhiva; posebna zaštita registraturskog materijala i arhivske građe; korišćenje arhivske građe i dr.

Reforma zakonodavstva

U skladu sa evropskim i međunarodnim standardima, kao i pozitivnim iskustvima zemalja iz regiona, Vlada je u aprilu 2010. godine utvrdila set reformskih zakona iz oblasti kulturne baštine, i to:

- Zakon o zaštiti kulturnih dobara;
- Zakon o muzejskoj djelatnosti ;
- Zakon o arhivskoj djelatnosti i
- Zakon o bibliotečkoj djelatnosti.

Novi zakoni sadrže principe i obaveze iz ratifikovanih konvencija, relevantnih međunarodnih direktiva, preporuka i rezolucija, kao i pravila međunarodnih stručnih organizacija.

Njihovo usvajanje u Skupštini planirano je tokom II kvartala 2010. godine.

2.1.3. PODZAKONSKA AKTA

- Uredba o kriterijumima za određivanje manifestacija i festivala od posebnog značaja za kulturu Crne Gore (Službeni list CG, broj 71/08);
- Uredba o kriterijumima i načinu dodjeljivanja statusa istaknuti kulturni stvaralac (Službeni list CG, broj 78/09) ;
- Pravilnik o sadržini i načinu vođenja registra spomenika kulture (1992));
- Pravilnik o uslovima i načinu na koji se mogu vršiti arheološka istraživanja i iskopavanja spomenika kulture (1992) ;
- Pravilnik o načinu vođenja knjige inventara i kartoteke muzejskog materijala (1980));
- Pravilnik o bližim uslovima za osnivanje muzeja i muzejskih zbirki (1981)
- Pravilnik o bližim uslovima o čuvanju muzejskog materijala (1981) ;
- Pravilnik o programu, postupku i načinu polaganja stručnog ispita za rad lica koja obavljaju stručne poslove u muzejskoj djelatnosti (1993) ;
- Pravilnik za obavljanje stručnih poslova i stručnih ispita u oblasti zaštite spomenika kulture (1992) ;
- Pravilnik o bližim uslovima za osnivanje biblioteke i biblioteke u sastavu (1978) ;

- Pravilnik o prikupljanju, odabiranju i izlučivanju arhivske građe i čuvanju registratorskog materijala (1979);
- Pravilnik o načinu odabiranja arhivske građe i izlučivanju bezvrijednog registratorskog materijala i predaji arhivske građe Državnom arhivu Crne Gore (1994) ;
- Pravilnik o čuvanju registratorskog materijala i arhivske građe i davanju podataka o arhivskoj građi Državnom arhivu Crne Gore (1994).

2.1.4. MEĐUNARODNI REGULATORNI OKVIR (UN, UNESCO, SAVJET EVROPE, EVROPSKA UNIJA)

Osim nacionalnog zakonodavstva, kojim se garantuje poštovanje osnovnih ljudskih prava i sloboda, kao i prava manjina, Crna Gora je, odredbom člana 9 Ustava, utvrdila da su potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava sastavni dio unutrašnjeg pravnog poretka, te da imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drugačije od unutrašnjeg zakonodavstva.

2.1.4.1. UJEDINJENE NACIJE

Crna Gora je 28. juna 2006. godine postala 192. država članica UN.

- Povelja ujedinjenih nacija (San Francisko, 26. jun 1945. godina);
- Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (Pariz, 10. decembar 1948.);
- Konvencija o zaštiti umjetnika izvođača, proizvođača fonograma i ustanova za radio –difuziju (Rim, 26. oktobar 1961.);
- Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (Njujork 16. decembar 1966.);
- Univerzalna konvencija o autorskom pravu (Pariz, 24. jul 1971.).

UNESCO

- Konvencija o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanih sukoba (Hag, 14. maj 1955.);
- Konvencija o mjerama za zabranu i sprečavanje nedozvoljenog uvoza, izvoza i prenosa svojine nad kulturnim dobrima (Pariz, 14. novembar 1970.);
- Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine (Pariz, 16. novembar 1972.);
- Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine (Pariz, 17. oktobar 2003.);
- Konvencija o zaštiti i promociji raznolikosti kulturnih izraza (Pariz, 20. oktobar 2005.);
- Konvencija o zaštiti podvodne kulturne baštine (Pariz, 2. novembar 2001.);

- Preporuka o međunarodnim principima koje treba primjenjivati pri arheološkim iskopavanjima (Nju Delhi, 5. decembar 1056.);
- ICOM – CC Konzervatorski kodeks iz 1984.);
- Venecijanska povelja (Carta del Restauro) iz 1972. godine dopunjena Poveljom konzervacije i restauracije umjetničkih i kulturnih spomenika iz 1987. godine.

2.1.4.2. SAVJET EVROPE

Crna Gora je 11. maja 2007. godine postala punopravna članica Savjeta Evrope.

- Okvirna konvencija Savjeta Evrope o vrijednosti kulturne baštine za društvo (Faro, 27. oktobar 2005.);
- Evropska konvencija o zaštiti arheološke baštine (London, 6. maj 1969.)
- Evropska konvencija o zaštiti arhitektonske baštine, (Granada, 3. oktobar 1975.);
- Evropska konvencija o kulturi (1954);
- Evropska konvencija za zaštitu arhitektonskog nasljeđa Evrope (1985)
- Evropska konvencija o krivičnim djelima u vezi sa kulturnim dobrima (Delhi, 23. jun 1985.);
- Evropska konvencija o zaštiti arheološke baštine (revidirana, Valeta 17. januar 1992.);
- Helsinška deklaracija o političkoj dimenziji očuvanja kulturnog nasljeđa u Evropi (Helsinki, 30. maj 1996.);
- Evropska povelja o regionalnim jezicima ili jezicima manjina (Strazbur, 5. novembar 1992.);
- Evropska konvencija o predjelu (Firenca, 20. oktobar 2000.);
- Deklaracija o ulozi nevladinih organizacija u oblasti kulturnog nasljeđa (Portorož, 5. april 2001.);
- Evropska konvencija o zaštiti audiovizuelne baštine (Strazbur, 8. novembar 2001.);
- Evropska konvencija o filmskoj koprodukciji (Strazbur, 2. oktobar 1992.)
- Okvirna konvencija Savjeta Evrope o vrijednosti kulturne baštine za društvo (Faro, 27. oktobar 2005.).

2.1.4.3. EVROPSKA UNIJA

- Ugovor o funkcionisanju Evropske unije (Konsolidovane verzije Sporazuma o Evropskoj uniji i Osnivačkog sporazuma Evropske unije (2006)-Lisabonski sporazum kojim se mijenja i dopunjuju Sporazum o Evropskoj uniji i Osnivački sporazum Evropske unije (2006);
- 32007G1129(1) Rezolucija Savjeta od 16. novembra 2008. godine o Evropskoj agendi za kulturu;
- 32003G611(1) Rezolucija Savjeta od 26. maja 2003. godine o horizontalnim aspektima kulture: povećanje sinergija sa drugim sektorima i aktivnostima

Zajednice u pogledu razmjene dobrih praksi u odnosu na društvene i privredne dimenzije kulture;

- 31993L000 Direktiva Savjeta 93/7/EEZ od 15. marta 1993. godine o povratu nezakonito izmještanih kulturnih predmeta sa teritorije države članice;
- 32001L0038 Direktiva Savjeta 2001/38/EZ Evropskog Parlamenta i Savjeta od 5. juna 2001. godine kojim se vrše izmjene i dopune Direktive Savjeta 93/7/EEZ od 15. marta 1993. godine o povratu nezakonito izmještanih kulturnih predmeta sa teritorije države članice;
- 31992R3911 Uredba Savjeta 3911 od 9. decembra 1992. godine o izvozu kulturnih dobara;
- Uredba Komisije br. 656/2004 od 7. april 2004. godine kojom se vrše izmjene i dopune Uredbe EEC br. 752/93 kojom se propisuju odredbe za primjenu Uredbe Savjeta br. 3911/92 o izvozu kulturnih dobara;
- 31997Y0205(1) Rezolucija Savjeta od 20. januara 1997. godine o integraciji kulturnih aspekata u aktivnosti Zajednice (97/C 36/04) ;
- 32001G0731(1) Rezolucija Savjeta od 23. jula 2001. godine o razmjeni informacija i iskustava u vezi sa uslovima za profesionalne umjetnike u kontekstu proširenja EU;
- 32002G0205(1) Rezolucija Savjeta od 21. januara 2002. godine o kulturi i društvu znanja;
- 32002G0118(1) Rezolucija Savjeta od 19. decembra 2002. godine kojom se primjenjuje plan rada o evropskoj saradnji u oblasti kulture;
- 4196X1213(1) Rezolucija ministara nadležnih za odnose u kulturi sa sastanka Savjeta od 13. novembra 1986. godine u pogledu privrednog sponzorisanja kulturnih aktivnosti;
- 31994Y0818(1) Zaključci Savjeta od 21. juna 1994. godine o kulturnim i umjetničkim aspektima obrazovanja.

Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju oblast kulture definisana je u Glavi VIII, Politike saradnje, član 103 - Kulturna saradnja, kojim je propisano da se ugovorne strane obavezuju da će unaprjeđivati kulturnu saradnju. Saradnja će služiti povećanju uzajamnog razumijevanja i poštovanja među pojedincima, zajednicama i narodima. Takođe, ugovorne strane se obavezuju na saradnju u promovisanju kulturnih razlika, naročito u okviru Konvencije UNESCO o zaštiti i promociji različitosti kulturnog izražaja.

2.2. INSTITUCIONALNI OKVIR

Za realizaciju djelatnosti odnosno poslova koji se odnose na oblast kulture nadležni su organi državne i lokalne uprave. Državni nivo poslova utvrđen je Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave. Za obavljanje najvećeg dijela poslova iz ove oblasti nadležno je Ministarstvo kulture. Pored Ministarstva kulture, kao organa državne uprave, djelatnosti kulture obavljaju javne ustanove kulture (državne i opštinske) i nevladine organizacije.

Za praćenje stanja u pojedinim oblastima i djelatnostima kulture i za predlaganje mjera unaprjeđenja i razvoja kulture, Vlada je obrazovala Nacionalni savjet za

kulturu. Sastav, mandat, nadležnost i način rada Nacionalnog savjeta utvrđeni su Odlukom o obrazovanju Nacionalnog savjeta („Sl. list CG“, broj 26/10), koju je Vlada Crne Gore usvojila u decembru 2009. godine. Nacionalni savjet je konstituisan 10. maja 2010. godine.

Članovi Nacionalnog savjeta imenovani su iz reda umjetnika i stručnjaka u oblasti kulturi, visoke reputacije, iz zemlje i inostranstva.

2.2.1. MINISTARSTVO KULTURE

Djelokrug rada Ministarstva kulture utvrđen je Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave. Sjedište Ministarstva kulture je u Podgorici, a Zaključcima Vlade od 23. jula 2009. godine, određeno je novo sjedište na Cetinje.

Ministarstvo kulture obavlja poslove državne uprave koji se odnose na: razvoj kulturnog i umjetničkog stvaralaštva; zaštitu, očuvanje, valorizaciju i prezentaciju kulturne baštine; ostvarivanje javnog interesa u kulturi; izradu i sprovođenje strategija i programa razvoja kulture; istraživanja u kulturi; obezbjeđivanje materijalne osnove, uslova i podsticajnih mjera za razvoj kulture; izgradnju, održavanje, tehničko-tehnološko opremanje i korišćenje objekata kulture; osnivanje i rad ustanova kulture; utvrđivanje ispunjenosti uslova za obavljanje djelatnosti kulture; književno, prevodilačko, scensko, muzičko-scensko i filmsko stvaralaštvo; umjetničko stvaralaštvo u drugim audio-vizuelnim medijima; izdavačku, pozorišnu i kinematografsku djelatnost; obavezni primjerak publikacija; statusna pitanja samostalnih umjetnika i samostalnih stručnjaka u kulturi i istaknutih kulturnih stvaralaca; podsticanje rada strukovnih udruženja iz oblasti kulture; proizvodnju, promet i komercijalno umnožavanje kinematografskih djela; zaštitu, očuvanje, valorizaciju, kategorizaciju i registrovanje kulturnih dobara; muzejsku, bibliotečku, arhivsku i kinotečku djelatnost; osnivanje i rad biblioteka, muzeja i kinoteka; stručno osposobljavanje i usavršavanje kadrova za obavljanje djelatnosti kulture, državna odlikovanja, državne simbole, državne nagrade, državne praznike, spomen obilježja, unaprjeđivanje i razvoj međunarodne kulturne saradnje; saradnju sa regionalnim i međunarodnim organizacijama, institucijama i strukovnim asocijacijama iz oblasti kulture; stvaranje uslova za prezentovanje crnogorskog kulturnog i umjetničkog stvaralaštva u inostranstvu i stvaralaštva drugih država i naroda kod nas; obezbjeđivanje stranih donacija za kulturu; pristupanje i korišćenje međunarodnih fondova za razvoj kulture; praćenje procesa pristupanja EU i harmonizacija zakonodavstva sa standardima i propisima EU; vođenje prekršajnog postupka i upravni nadzor u oblastima za koje je Ministarstvo osnovano, kao i druge poslove koji su mu određeni u nadležnost.

U okviru Ministarstva poslovi koji se odnose na oblast kulture, organizovani su u Sektoru za kulturno – umjetničko stvaralaštvo i Sektoru za kulturnu baštinu.

2.2.2. DRŽAVNE JAVNE USTANOVE

Za djelatnosti kulture na državnom nivou osnovano je 14 javnih ustanova i Državni arhiv Crne Gore, kao organ uprave.

1) Javne ustanove u oblasti kulturno-umjetničkog stvaralaštva:

- Kraljevsko pozorište *Zetski dom*
- Crnogorsko narodno pozorište
- Centar savremene umjetnosti Crne Gore,
- Muzički centar Crne Gore

2) Javne ustanove u oblasti kulturne baštine:

- Republički zavod za zaštitu spomenika kulture
- Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture
- Centar za arheološka istraživanja Crne Gore
- Narodni muzej Crne Gore
- Pomorski muzej Crne Gore
- Prirodnjački muzej Crne Gore
- Centralna narodna biblioteka „Đurđe Crnojević“
- Crnogorska kinoteka
- JU Mauzolej “Petar II Petrović Njegoš”
- Biblioteka za slijepe

Kraljevsko pozorište *Zetski dom* sa sjedištem na Cetinju, smješteno je u objektu koji ima status spomenika kulture I kategorije. Osnovano je krajem 19 vijeka, a 1910. godine, dobija status kraljevskog pozorišta. Novija istorija ovog pozorišta počinje 1992. godine, a sa redovnim repertoarom počinje 1994. godine, kada je izvedena premijera “Princeza Ksenija od Crne Gore”.

Repertoarska politika pozorišta korespondira sa savremenim teatarskim oblicima i izrazima sa posebnim akcentom na njegovanje crnogorske kulturne baštine. Pored sopstvenih produkcija repertoar ovog pozorišta čine i projekti drugih pozorišnih i kulturnih institucija iz Crne Gore i inostranstva (pozorišne predstave, muzički koncerti i druge muzičko-scenske forme). Sredstva za obavljanje djelatnosti obezbjeđuju se Budžetom Crne Gore, kao posebnoj potrošačkoj jedinici. Ima 20 zaposlenih.

Crnogorsko narodno pozorište sa sjedištem u Podgorici, osnovano je 1953. godine. Od 1958. godine, preuzeo je centralnu ulogu u pozorišnom životu Crne Gore. Naziv Crnogorsko narodno pozorište je ustanovljen 1969. godine, iako je i do tada djelovalo sa svim atributima nacionalnog teatra. Useljenjem u obnovljeno zdanje, maja 1997. godine, Crnogorsko narodno pozorište doživljava svoju punu reafirmaciju. Pozorište raspolaže prostorom cca 1.500 m². U skladu sa statusom i repertoarskom politikom, bavi se produkcijom i prikazivanjem scenskih djela iz crnogorske i svjetske baštine, savremene domaće i strane drame, kao i drugih muzičko-scenskih djela od izuzetnog umjetničkog značaja. Pored produkcije scenskih djela, Crnogorsko narodno pozorište se bavi i izdavačkom djelatnošću, koja doprinosi organizovanjem praćenju i izučavanju pozorišne umjetnosti, očuvanju scenskog kreativnog čina i podizanju svijesti o značaju pozorišta. Sredstva za finansiranje djelatnosti obezbjeđuju se Budžetom Crne Gore, kao posebnoj potrošačkoj jedinici. Ima 153 zaposlena.

Centar savremene umjetnosti Crne Gore sa sjedištem u Podgorici, bavi se unaprjeđenjem i razvojem likovne umjetnosti. Programski koncept ustanove usmjeren je na realizaciju sadržaja prevashodno iz likovne umjetnosti, a neznatno i iz oblasti književnog stvaralaštva, filmske i pozorišne produkcije, muzičke i muzičko-scenske djelatnosti. Smješten je, u Dvorskom kompleksu kralja Nikole i pripadajućim objektima (Perjanički dom, Botanička bašta i Dvorska kapela). Kompleks datira s kraja XIX vijeka i ima svojstvo zaštićenog spomenika kulture. Ovoj ustanovi pripada i galerija Centar. Nastao je 1995. godine integracijom Republičkog kulturnog centra i Galerije nesvrstanih zemalja "Josip Broz Tito". Raspolaze muzejskim fondom od 992 eksponata koji su raspoređeni u četiri zbirke: evropska (476 eksponata), afrička (206 eksponata), latinoamerička (171 eksponat) i azijska (139 eksponata). Sredstva za djelatnosti obezbjeđuju se Budžetom Crne Gore, kao posebnoj potrošačkoj jedinici. Ima 41 zaposlenog.

Muzički centar Crne Gore, sa sjedištem u Podgorici, osnovan je kao javna ustanova odlukom Vlade 13. aprila 2006. godine i glavni je nosilac muzičkog života u Crnoj Gori. Osnivačkim aktom ova ustanova integriše sve vitalne segmente nacionalne muzičke kulture: Simfonijski orkestar, Narodni orkestar, Koncertna agencija i Muzičko-informativni centar. Takođe, podstiče revitalizaciju amaterskog i profesionalnog djelovanja u oblasti horskog pjevanja i očuvanje muzičkog nasljeđa Crne Gore (folklorni ansambli) i niz drugih pratećih djelatnosti. Muzički centar ima izdavačku djelatnost i djelimično realizuje koncertne aktivnosti ansambala i solista koji ne pripadaju njegovom okrilju. Sjedište Muzičkog centra je u zgradi nekadašnjeg Doma vojske u Podgorici, koja je trenutno u fazi adaptacije. Sredstva za finansiranje djelatnosti obezbjeđuju se Budžetom Crne Gore, kao posebnoj potrošačkoj jedinici. Ima 55 zaposlenih.

Republički zavod za zaštitu spomenika kulture sa sjedištem na Cetinju, smješten je u zgradi bivšeg Austrougarskog poslanstva koja je izgrađena 1899. godine, i ima status spomenika kulture II kategorije. Osnovan je na Cetinju 1948. godine. Zavod koristi 550 m² od ukupnog poslovnog prostora. Poslovi i zadaci utvrđeni zakonom i Statutom Republičkog zavoda obavljaju se u okviru 9 organizacionih jedinica i to: Centar za dokumentaciju i istraživanja; Odjeljenje za zaštitu spomenika graditeljstva; Atelje za konzervaciju štafelajnog slikarstva, živopisa, mozaika i plastike; Atelje za konzervaciju metala, stakla i keramike; Atelje za konzervaciju papira, pergamenata i kože; Atelje za konzervaciju tekstila; Foto atelje; Odjeljenje za pravne i opšte poslove i Odjeljenje za računovodstveno-finansijske poslove. Sredstva za finansiranje djelatnosti obezbjeđuju se Budžetom Crne Gore, kao posebnoj potrošačkoj jedinici. Zavod ima 58 zaposlenih.

Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, sa sjedištem u Kotoru, smješten je u Palati Drago iz 15 vijeka, koja je spomenik kulture II kategorije, i ukupne površine 578 m². Osnovan je 1992. godine. Poslovi i zadaci utvrđeni zakonom i Statutom Regionalnog zavoda obavljaju se u okviru dvije organizacione jedinice: Konzervatorsko odjeljenje koje ima: Službu za istraživanja i dokumentaciju, Arhitektonski atelje, Slikarsko-konzervatorski atelje; i Odjeljenje pravnih, opštih i ekonomsko-finansijskih poslova koje ima: Odsjek za opšte poslove i Službu za ekonomsko-finansijske poslove. Sredstva za finansiranje djelatnosti obezbjeđuju se Budžetom Crne Gore, kao posebnoj potrošačkoj jedinici. Zavod ima 58 zaposlenih.

Centar za arheološka istraživanja Crne Gore sa sjedištem u Podgorici, smješten je u iznajmljenom prostoru u Staroj Varoši, površine 350 m². Osnovan je 1999. godine. Poslovi Centra utvrđeni odlukom o osnivanju i Statutom obavljaju se u okviru tri organizacione jedinice: Sektor za arheološka istraživanja, Sektor za dokumentaciju i konzervaciju i Sektor za opšte, pravne i računovodstvene poslove. Sredstva za finansiranje djelatnosti obezbjeđuju se Budžetom Crne Gore, kao posebnoj potrošačkoj jedinici Centar ima 16 zaposlenih.

Narodni muzej Crne Gore sa sjedištem na Cetinju raspolaže sa devet objekata ukupne površine od 16. 257,62 m² ima dvanaest organizacionih jedinica: od čega tri stručne službe, četiri službe zajedničkih poslova i pet muzeja: Umjetnički muzej, Istarski muzej, Etnografski muzej, Njegošev muzej „Biljarda“ i Muzej Kralja Nikole. NMCG baštini predmete od izuzetne vrijednosti i velikog značaja za istoriju naše države, kao svjedočanstvo njene multietničnosti i multikulturalnosti.

- **Umjetnički muzej** smješten u zgradi Vladinog doma broji oko 2820 predmeta i trenutno predstavlja najznačajniji fond likovne umjetnosti Crne Gore;
- **Istarski muzej** smješten u prizemlju zgrade Vladinog doma, posjeduje oko 1430 predmeta i trenutno predstavlja najznačajniji historiografski fond Crne Gore;
- **Njegošev muzej – Biljarda** - Prilikom proslave stogodišnjice Njegoševe smrti, 1951 godine, u restauriranoj Biljardi otvoren je Memorijalni muzej, koji posjeduje bogatu zbirku od 142 predmeta.
- **Muzej kralja Nikole** osnovan je 1926 godine, u Dvoru Kralja Nikole. Predstavlja memorijal kralja Nikole, sa akcentom na dvor kao političku instituciju nastalu na određenom stupnju državnog razvitka. Muzej posjeduje oko 15. 000 predmeta.
- **Etnografski muzej** posjeduje vanredno bogate i značajne zbirke sa oko 4250 predmeta, koje ilustruju način privređivanja, kulturu stanovanja, tekstilne radinosti i druge elemente materijalne i duhovne kulture stanovnika Crne Gore.

Narodni muzej ima posebna ovlaštenja, i to: čuva i prezentira istorijsku, etnografsku i umjetničku baštinu Crne Gore po principima savremene muzeologije; vrši poslove matične službe na teritoriji Crne Gore; obavlja stručni nadzor nad radom muzeja u Crnoj Gori; vodi evidenciju o muzejima u mreži; prati i proučava uslove smještaja, rada i razvoja muzeja; pruža stručnu pomoć u obavljanju muzejske djelatnosti; vodi registar muzejskih radnika koji obavljaju stručne poslove; vodi centralni katalog muzejskog materijala; organizuje i sprovodi polaganje stručnog ispita u muzejskoj djelatnosti i sticanje viših stručnih zvanja i ostalo. Sredstva za finansiranje djelatnosti obezbjeđuju se Budžetom Crne Gore, kao posebnoj potrošačkoj jedinici i dijelom od vlastitih prihoda od ulaznica, publikacija, suvenira, donacija ili sponzorstava. NMCG ima ukupno 155 zaposlenih.

Pomorski muzej Crne Gore sa sjedištem u Kotoru, smješten je u nekadašnjoj palati Grgurina, iz 18. vijeka, ukupne površine od 610 m². Pored ovog objekta koji ima prizemlje, dva sprata i potkrovlje, raspolaže i pomoćnim objektom (sprat i potkrovlje), površine od oko 70 m². Pomorski muzej je jedinstvena muzejska ustanova u Crnoj Gori koja svojim radom baštini bogatu pomorsku tradiciju i u tom smislu spada u specijalizovane muzeje. Muzejski fond je sistematizovan u četiri zbirke, i to: pomorsko-tehničku (157 predmeta); umjetničku (370 predmeta); narodne nošnje, nakita i oružja (472 predmeta) i narodnog pokućstva i posuđa (402 predmeta) i numizmatička zbirka (67 predmeta). Uvođenjem audio vodiča na šest svjetskih jezika

muzej je obezbijedio pristup određenim grupama lica sa posebnim potrebama. Pomorski muzej ima ukupno 16 zaposlenih. Sredstva za finansiranje djelatnosti obezbjeđuje iz Budžeta Crne Gore, kao posebna potrošačka jedinica i ostvarenim prihodom od ulaznica, publikacija, suvenira, iznajmljivanja poslovnog prostora, donacija ili sponzorstava. Pomorski muzej ima ukupno 16 zaposlenih.

Prirodnjački muzej Crne Gore sa sjedištem u Podgorici, smješten je u objektu koji je izgrađen 1920. godine i koji je spomenik kulture III kategorije. Prirodnjački muzej je jedinstvena muzejska ustanova, specijalizovanog tipa koja se bavi istraživanjem, prikupljanjem, zaštitom i prezentacijom muzealija prirodnjačkog sadržaja. Muzejski fond je sistematizovan u 12 zbirki, po vrstama živih organizama i odnosi se na broj od 2. 659 predmeta. Sredstva za finansiranje djelatnosti obezbjeđuju se Budžetom Crne Gore, kao posebnoj potrošačkoj jedinici. Muzej koristi oko 300 m² od ukupne površine objekta i to privremeno, dok se trajno ne riješi prostor za ustanovu. Muzej ima 25 zaposlenih.

Centralna biblioteka „Đurđe Crnojević“ sa sjedištem na Cetinju, smještena je u Zgradi bivšeg Italijanskog poslanstva, ukupne površine 2. 231,50 m² i u Zgradi bivšeg Francuskog poslanstva, površine 754 m², -spomenici kulture II kategorije. Na kompleksu bivšeg Italijanskog poslanstva 1981. godine, dograđen je moderan depo za knjige, površine 4. 563 m². CNB broji fond od oko dva miliona bibliotečkih jedinica i nalazi se na vrhu piramide bibliotečko-informacionog sistema Crne Gore - COBIS, i što je stavlja u rang evropskih nacionalnih biblioteka. U okviru ovog fonda nalazi se zbirka stare i rijetke crnogorske knjige i periodike – „Montenegrina“ koja sadrži oko 37. 000 bibliotečkih jedinica. Sredstva za finansiranje djelatnosti obezbjeđuje iz Budžetom Crne Gore, kao posebna potrošačka jedinica, sopstvenim prihodima i donacijama. Biblioteka ima 85 zaposlenih.

Državni arhiv Crne Gore sa sjedištem na Cetinju, smješten je u zgradi koja je spomenik kulture II kategorije, osnovan je kao jedinstven subjekt za obavljanje arhivske službe na teritoriji Crne Gore, što podrazumijeva zaštitu registratorske i arhivske građe državnih organa i organizacija, društveno – političkih organizacija, privatnih pravnih i fizičkih lica, kao i registratorski materijal i arhivsku građu lokalnih organa i organizacija. Državni arhiv ima 24 organizacione jedinice na teritoriji Crne Gore, od kojih je samo sedam smješteno u prostoru koji je vlasništvo Državnog arhiva dok su ostale u iznajmljenim prostorima za rad. Sredstva za finansiranje djelatnosti obezbjeđuje iz Budžeta Crne Gore, kao posebna potrošačka jedinica i vlastitim prihodima. Arhiv ima 159 zaposlenih.

Crnogorska kinoteka sa sjedištem u Podgorici, osnovana je 2000. godine. Smještena je u neadekvatnom prostoru ukupne površine 271 m², koje je u vlasništvu opštine Podgorica. Kinoteka prikuplja i čuva domaća i inostrana kinematografska djela i kinematografsku građu, bez obzira na vrstu i kvalitet nosača na kojima su snimljena ili zabilježena, što podrazumijeva: evidentiranje, prikupljanje, sređivanje, korišćenje i prezentaciju crnogorskih kinematografskih djela i kinematografske građe; prikupljanje, čuvanje i prezentaciju kinematografskih djela značajnih autora jugoslovenske i svjetske kinematografije; pružanje pomoći fizičkim i pravnim licima koja se bave praktičnim i teorijskim kinematografskim istraživanjima; organizovanje simpozijuma, festivala, predavanja, savjetovanja, tribina, tematskih programa i drugih manifestacija koje su od značaja za kinematografski život i kulturu uošte; izdavanje

stručne kinematografske literature i publikacija iz oblasti kinematografije. Sredstva za finansiranje djelatnosti obezbjeđuju se Budžetom Crne Gore, kao posebnoj potrošačkoj jedinici. Kinoteka ima 5 zaposlenih.

Biblioteka za slijepe sa sjedištem u Podgorici, osnovana je 2004. godine. Smještena je u iznamljenom prostoru, površine 360 m². Raspolaže fondom od 10. 954 bibliotečke jedinice, u svim formatima dostupnim korisnicima oštećenog vida. Osnovna djelatnost biblioteke je nabavka, obrada, čuvanje, ustupanje na korišćenje knjiga štampanih na Brajevom pismu i u tehnikama dostupnim licima oštećenog vida, kao i izdavanje knjiga na Brajevom pismu, izdavanje časopisa za slijepe, organizovanje čitaonice i drugo. Sredstva za finansiranje djelatnosti obezbjeđuje iz Budžetom Crne Gore, kao posebna potrošačka jedinica, sopstvenim prihodima, donacijama i drugim izvorima. Biblioteka ima sedam zaposlenih.

Mauzolej „Petar II Petrović Njegoš“ osnovan je 1994. godine, u cilju zaštite i valorizacije Mauzoleja. Ustanova raspolaže objektom od 98 kvadrata koji služi kao radni prostor za potrebe stražarske službe. Mauzolej vodi računa o održavanju sljedeće infrastrukture: Mauzolej (570 m²), okretište (418 m²), tunel (429 m²), put u usjeku (39 m²), pomoćne staze (39 m²) i guvno (50 m²). Zadaci i poslovi ove ustanove obavljaju se u okviru dvije organizacione jedinice: služba za tehničko i fizičko obezbjeđenje i služba za administrativne, finansijske i marketinške poslove. Ima 14 zaposlenih.

Vlada Crne Gore je 26. oktobra 2006. godine, donijela Odluku o organizovanju Javne ustanove Centar Njegoš, koja je objedinila JU Mauzolej Petar II Petrović Njegoš, dio Narodnog muzeja, Njegošev muzej i Njegoševu rodnu kuću na Njegušima. Ova ustanova nije zaživjela.

2.2.3. OPŠTINSKE JAVNE USTANOVE

Sve opštine u Crnoj Gori osnovale su javne ustanove kulture, koje su glavni nosioci kulturnih aktivnosti u tim zajednicama.

Organizovani su, pretežno, kao centri za kulturu - kompleksne javne ustanove koje radom objedinjavaju sve djelatnosti kulture (bibliotečku, muzejsku, galerijsku, pozorišnu, izdavačku, djelatnosti kulturno-umjetničkog amaterizma, prikazivanja filmova i td.).

Ove ustanove su najčešće organizatori i realizatori manifestacija i festivala, kao posebnih formi produkcije i prezentacije različitih kulturnih sadržaja.

Organizaciona kompleksnost tih ustanova ne doprinosi ujednačenom i ravnomjernom razvoju svih djelatnosti kulture na opštinskom nivou. Takođe, pojedini segmenti tih djelatnosti su uređeni posebnim zakonima (muzeji, biblioteke, pozorišna djelatnost) i zahtijevaju drugačiji način i uslove organizacije ustanova, koje postojeći sistem centara za kulturu ne obezbjeđuje.

2.3. KULTURNO UMJETNIČKO STVARALAŠTVO

Nakon sprovedene Nacionalne debate o problemima u crnogorskoj kulturi (u okviru projekta MOSAIC Savjeta Evrope), Ministarstvo kulture je kroz programsku djelatnost od 2004. godine do danas obavilo istraživanja i pripremlilo izvještaje,

informacije i programe o pojedinim oblastima kulture, koji predstavljaju solidnu osnovu za izradi ovog dokumenta, a to su:

- Informacija o stanju u oblasti kulturno-umjetničkog stvaralaštva (2006. godine);
- Izvještaj o stanju izdavačke djelatnosti u Crnoj Gori (2007. godine) ;
- Izvještaj o stanju kinematografske djelatnosti u Crnoj Gori (2007. godine) ;
- Nacionalni program razvoja kinematografije za period 2008-2012 (2008. godine) ;
- Program razvoja kulture u 11 opština na sjeveru Crne Gore (2008. godine).

2.3.1. POZORIŠNA DJELATNOST

Zakonom o pozorišnoj djelatnosti utvrđen je javni interes u ovoj oblasti.

Glavni nosioci pozorišne djelatnosti su dva nacionalna pozorišta: Crnogorsko narodno pozorište i Kraljevsko pozorište *Zetski dom*. Njihova repertoarska politika je usmjerena na produkciju i prikazivanje scenskih djela iz crnogorske i svjetske kulturne baštine, savremene domaće i strane drame, kao i drugih muzičko-scenskih djela od izuzetnog umjetničkog značaja. Pored sopstvenih produkcija, repertoar ovih pozorišta čine i projekti drugih pozorišnih i kulturnih institucija iz Crne Gore i inostranstva. Zavidnu međunarodnu saradnju i razmjenu programa, posebno je ostvarilo Crnogorsko narodno pozorište, a za umjetničke rezultate dobilo značajna internacionalna priznanja.

Pored pozorišne djelatnosti oba pozorišta se bave i izdavanjem tematskih publikacija, dramskih djela i različitih monografskih izdanja, koji doprinose organizovanijem praćenju i izučavanju pozorišne umjetnosti.

Iako u kontekstu opšteg stanja u crnogorskoj kulturi, uslovi u kojima ove dvije ustanove obavljaju djelatnost, izgledali solidni, oni su ipak ispod standarda i zahtjeva pozorišne djelatnosti u Evropi, pa čak i u okruženju. Stanje objekata i tehničko-tehnološka opremljenosti, nijesu adekvatni zahtjevima pozorišne djelatnosti i novim tehnologijama.

Na opštinskom nivou osnovane su dvije pozorišne ustanove: Gradsko pozorište u Podgorici (jedino pozorište sa repertoarom za djecu) i Nikšićko pozorište. Iako je riječ o pozorišnim kućama sa dugom pozorišnom tradicijom, u dva najmnogoljudnija grada u Crnoj Gori, koji su i univerzitetski centri, ove pozorišne kuće obavljaju djelatnost bez matične scene, uz slabu tehničku opremljenost, neriješene izvore finansiranja i nedostatak sredstava za kontinuiran rad. U tim institucijama, posebno u Nikšićkom pozorištu, nepovoljna je kadrovska struktura zaposlenih.

Opštinski centri za kulturu (u Tivtu, Kotoru, Baru, Bijelom Polju), kao i jedan broj nevladinih organizacija, povremeno se bavi pozorišnim produkcijama u formi producentskog pozorišta i pozorišta neformalnih umjetničkih grupa.

Pozorišnu produkciju u Crnoj Gori čine i upotpunjuju i produkcije pozorišnih festivala (Grad teatar, Barski ljetopis, Tivatsko kulturno ljeto, Festival antičkog teatra, Internacionalni festival Kotor art) od kojih pojedini imaju koprodukcione modele ili su koncipirani u funkciji prezentacije i promocije pozorišta.

Kreativni potencijal sa crnogorskih umjetničkih škola i akademija (glumci, reditelji, producenti, dramaturzi) ukazuje na potrebu proširivanja institucionalnog pozorišnog sistema i njegovu reorganizaciju. U ovoj oblasti postoji i deficit pojedinih

pozorišnih profesija (scenografi, kostimografi, dizajneri svjetla i tona i specifična pozorišna zanimanja i zanati), pa je neophodno obezbijediti uslove i za stručno osposobljavanje dijela postojećeg crnogorskog kadra za takva zvanja, ili njegovu doedukaciju.

Realizacijom Programa razvoja kulture u sjevernom dijelu Crne Gore, centri za kulturu (u okviru kojih su rekonstruisani objekti i obezbijedena nova scenska tehnika), pokazuju interesovanje za osnivanje pozorišta, odnosno za revitalizaciju ove djelatnosti i u opštinama na sjeveru Crne Gore (Pljevlja, Bijelo Polje, Berane).

U ovoj oblasti postoji jedinstveno strukovno udruženje - Udruženje dramskih umjetnika Crne Gore, čiju je djelatnost neophodno bolje organizovati.

Godinama ne izlazi ni pozorišni časopis *Gest*, koji je predstavljao respektabilan časopis na polju pozorišne umjetnosti.

Osnovne karakteristike:

- *Postojeći institucionalni okvir ne zadovoljava potrebe za obavljanje pozorišne djelatnosti na cijeloj teritoriji Crne Gore;*
- *Stanje objekata i tehničko-tehnološka opremljenost, pretežnim dijelom, zadovoljava samo minimalne standarde pozorišne djelatnosti;*
- *Brojan je mladi crnogorski umjetnički kadar (glumci, reditelji, producenti), koji zbog nerazvijenog institucionalnog okvira, ne može da razvija svoj stručni i kreativni potencijal;*
- *Evidentan je deficit pojedinih pozorišnih profesija (scenografi, kostimografi, dramski pisci, dramaturzi. . . .) ;*
- *Razvoj nezavisnih produkcija i samostalnih umjetničkih projekata nije dovoljno stimulisan;*
- *Ne postoji odgovarajuća baza podataka o subjektima koji se bave pozorišnom djelatnošću, njihovim programskim, kadrovskim i tehničkim kapacitetima i produkciji;*
- *Nedovoljan stepen samoorganizovanosti strukovnog udruženja;*
- *Nesistematičan pristup sagledavanja cjelovitih potreba unaprjeđenja i razvoja pozorišne djelatnosti na nacionalnom i opštinskom nivou.*

2.3.2. LIKOVNA UMJETNOST

Razvoj likovne umjetnosti Ministarstvo kulture ostvaruje prvenstveno kroz rad Javne ustanove Centar savremene umjetnosti Crne Gore, kao i sufinansiranjem programa i projekata, koje realizuju opštinske javne ustanove, nevladine organizacije ili sami umjetnici.

Centar savremene umjetnosti Crne Gore je državna ustanova kulture, čiji je programski koncept usmjeren na realizaciju programa najvećim dijelom iz likovne umjetnosti, a dijelom i iz drugih oblasti umjetnosti (književnost, muzička i muzičko-scenska djelatnosti).

Pored prezentacije savremene crnogorske likovne scene (organizovanjem samostalnih i kolektivnih izložbi, tematskih i retrospektivnih), važan segment djelatnosti Centra predstavljaju izdavački projekti (štampanje monografija i kataloga i

objavljivanje jedinog crnogorskog časopisa iz oblasti likovne umjetnosti „Art Centrala“).

Centar ima posebno razvijen i razgranat model međunarodne saradnje, sa regionalnim i evropskim institucijama kulture, uspostavljen neposrednom poslovnom komunikacijom i razmjenom programa, ili podstaknut preko diplomatskih predstavništava u Crnoj Gori.

Organizaciona šema i kadrovski i tehnički kapaciteti ustanove, obezbjeđuju da se pod solidnim profesionalnim standardima obavlja samo likovna djelatnost. To nameće potrebu da se sagleda mogućnost njene reorganizacije i transformacije u novu, drugačiju i dinamičniju ustanovu produkcionog tipa, poput sličnih modernih ustanova u okruženju, koja bi uz očuvanje i zaštitu postojećeg fonda i osnovnih djelatnosti omogućila njeno unaprjeđenje i razvoj (animiranje mladih kroz posebne likovne, filmske, književne, muzičke radionice; priprema projekata iz oblasti kreativnih industrija koji bi valorizovali mlade umjetničke potencijale; veće angažovanje na projektima međunarodne mobilnosti umjetnika i sl.).

Na lokalnom nivou ovom se djelatnošću bave javne ustanove kulture, uglavnom periodično organizujući samostalne ili kolektivne izložbe. Praksa pokazuje da troškovi organizovanja izložbi (obezbjeđivanje sredstava za transport radova, štampanje kataloga, honorari umjetniku, medijska promocija i sl.), sve češće postaju obaveza umjetnika.

U porastu je i broj nevladinih organizacija koje se bave, uglavnom, prezentacijom likovnog stvaralaštva, ili organizovanjem likovnih kolonija.

U ovoj oblasti skoro da ne postoje nezavisni kulturni centri, koji u okruženju djeluju već decenijama i čiji je rad uglavnom usmjeren na mlađu populaciju. Ovakav način organizovanja ima prednosti nad institucionalnim u pogledu fleksibilnijeg djelovanja i veće mobilnosti njegovih aktera, pružajući na taj način mogućnost međusobne saradnje i umrežavanja.

Povremenom organizacijom izložbi bave se i privatne galerije.

U ovoj oblasti postoji jedinstveno strukovno udruženje - Udruženje likovnih umjetnika Crne Gore, sa tradicijom dužom od šest decenija, koje okuplja uglavnom sve profesionalne crnogorske likovne stvaraoce i bavi se prezentacijom i promocijom njihovog stvaralaštva, izdavaštvom, arhiviranjem građe i javnim zastupanjem, uz poštovanje pravila struke i stručne standarde. Jačanje kapaciteta Udruženja na zaštiti prava likovnih umjetnika biće obezbijeđeno od strane države utvrđivanjem njegovog posebnog statusa.

Osnovne karakteristike:

- *Postojeći institucionalni okvir ne obezbjeđuje uslove za valjan, utemeljen i konzistentan razvoj i unaprjeđenje likovne umjetnosti;*
- *Evidentan je nedostatak kvalitetnih i savremeno koncipiranih načina likovne interpretacije, kao i kapitalnih projekata valorizacije likovne umjetnosti, koji predstavljaju značajan potencijal crnogorske kulture, a kroz to mogu bitno uticati na razvoj određenih privrednih grana, naročito turizma;*
- *Formiranje značajnih umjetničkih fondova i zbirki, posebno u javnim ustanovama kulture, je povremeno i nesistematsko, što ne obezbjeđuje jačanje kapaciteta ustanova i njihovu konkurentnost;*
- *Nijesu evidentirana umjetnička djela u privatnim kolekcijama i zbirkama, a često riječ o djelima od kapitalnog značaja za crnogorsku kulturu;*

- *Položaj i status likovnih umjetnika uslova, kao i prostorni uslovi za rad nijesu adekvatni njihovim potrebama.*

2.3.3. MUZIČKA I MUZIČKO - SCENSKA DJELATNOST

Glavni nosilac muzičkog života u Crnoj Gori je Javna ustanova Muzički centar Crne Gore. Kako još uvijek nijesu obezbijeđeni neophodni prostorni, tehnički i kadrovski uslovi za rad, djelatnost ove ustanove ne odvija se u punom kapacitetu, iako je Muzički centar , prevashodno aktivnostima Simfonijskog orkestra, već stekao reputaciju respektabilne ustanove.

Na lokalnom nivou se muzičkom i muzičko-scenskom djelatnošću bave centri za kulturu, i to isključivo povremenim organizovanjem koncerata. I jedan broj nevladinih organizacija, čiji su osnivači uglavnom sami muzičari, bavi se povremenim organizovanjem koncertne djelatnosti. Koncept njihovog djelovanja obilježen je organizacionom manjkavošću i odsustvom sinhronizovanog djelovanja i međusobne saradnje.

U ovoj djelatnosti postoje strukovna udruženja koja suštinski ne doprinose razvoju i unaprjeđenju muzičkog stvaralaštva.

Osnovne karakteristike:

- *Koncertna djelatnost na crnogorskoj muzičkoj sceni ne odvija se kontinuirano, prevashodno zbog neadekvatnih uslova za odvijanje ove djelatnosti.*
- *Nema produkcija novih muzičkih djela;*
- *Ne postoje neophodne institucije niti mehanizmi, koji bi se kontinuirano i stručno bavili stimulacijom i promocijom savremenog muzičkog stvaralaštva (konkursi za otkup, izvođenje, umnožavanje ili snimanje djela savremene muzičke produkcije). Muzički centar Crne Gore je obuhvatio i ovaj važan segment muzičke djelatnosti ali je njegovo pokretanje u ovoj godini dovedeno u pitanje zbog budžetskih restrikcija;*
- *Bogato crnogorsko muzičko nasljeđe nije u dovoljnoj mjeri valorizovano;*
- *Ne postoje adekvatni prostori i oprema za kontinuirani planski razvoj koncertne djelatnosti;*
- *Zbog nekoordinacije i prožimanja svih nivoa obrazovne djelatnosti, uprkos višedecenijskom postojanju obrazovnih institucija, najveći dio najpotrebnijeg muzičkog kadra još uvijek se mora tražiti van Crne Gore;*
- *Zbog nepostojanja odgovarajućih profesionalnih institucija, pitanje krajnjeg cilja školovanja ovih kadrova još uvijek je neriješeno;*
- *Broj nevladinih organizacija u ovoj oblasti takođe je u porastu, ali kontinuitet i očekivani kvalitet njihovog djelovanja, iz različitih razloga još nijesu postignuti.*

2.3.4. IZDAVAČKA DJELATNOST

Izdavačka djelatnost je specifična oblast kulture, jer je publikacija, kao njen krajnji proizvod, kulturno dobro, ali i roba. Knjiga, kao finalni proizvod izdavačke djelatnosti, jeste tržišni proizvod, ali posebne vrste, neograničenog roka trajanja i sa

dugoročnom kulturno-prosvjetiteljskom misijom. Zbog takve uloge i značaja, ovoj oblasti treba obezbijediti potrebne uslove za razvoj: institucionalnim organizovanjem, novom legislativom, utvrđivanjem profesionalnih standarda za obavljanje izdavačke djelatnosti i podizanjem kvaliteta izdavačkih projekata, prava i obaveza izdavača, štampara, distributera i obaveze države da koordinira i pripremi konzistentnu politiku razvoja crnogorskog izdavaštva.

Izdavačka djelatnost u Crnoj Gori se obavlja pod otežanim uslovima.

Osnovne karakteristike:

- *Neadekvatan zakonski okvir;*
- *Ne postoji ustanova koja se na sistematičan, naučno utemeljen i analitičan način bavi izučavanjem i prezentacijom crnogorske književnosti, crnogorskog jezika, književnosti drugih naroda i etničkih zajednica i prijevodima crnogorske književnosti;*
- *Izdavanjem publikacija bave se brojni i heterogeni subjekti - javne ustanove i preduzeća, nevladine organizacije, mediji i pojedinci;*
- *Godišnja izdavačka produkcija svedena je na mali broj naslova, pa samo mali broj izdavača uspijeva da objavi, za naše prilike respektabilan broj naslova (30 do 40), dok je najviše onih izdavača čija se godišnja produkcija kreće od pet do deset naslova;*
- *Najveći dio izdavačke produkcije se odnosi na nova književna djela domaćih autora i autora iz okruženja, dok je broj prijevoda crnogorske književnosti na svjetske jezike i svjetske književnosti na crnogorski jezik zanemarljiv, a razlozi su prije svega u nedostatku materijalnih sredstava i deficitu kadra za književno prevođenje;*
- *Značajan izdavački segment, publikovanje projekata od kapitalnog značaja za crnogorsku kulturu, zbog neorganizovanosti sektora i visoke cijene publikovanja, gotovo da nije zastupljen u izdavačkoj produkciji, ili se njima bave sami autori, i uglavnom se odnosi na sabrana i izabrana djela autora ili monografije, leksikone i enciklopedije;*
- *Zbog nepovoljne finansijske situacije u ovoj oblasti, knjige se objavljuju bez izdavačkih ugovora i time narušavaju osnovna imovinska i moralna prava autora;*
- *Nerijetko se publikacije objavljuju bez obaveznih kataloških zapisa i međunarodnih standardnih oznaka, a propisani broj primjeraka se ne dostavlja Centralnoj narodnoj biblioteci;*
- *Mali broj knjiga se štampa u crnogorskim štamparijama, prevashodno zbog visokih cijena usluga, ali i kvaliteta štampe;*
- *Tržište knjige (distribucija i knjižarska mreža) je nerazvijeno, zbog čega je i plasman knjiga slabiji;*
- *Crnogorsko izdavaštvo bilježi trend opadanja tiraža (u prosjeku knjiga se štampa u 500 primjeraka, a sve češće i u 300, rijetki su tiraži u 1000 primjeraka, a ostvaruju se u prilikama kada su u pitanju komercijali ili naslovi od kapitalnog značaja) ;*
- *Nedostaje funkcionalno esnafsko udruženje koje bi okupilo crnogorske izdavače i knjižare, radi jedinstvenog i efikasnog rješavanja problema u izdaštvu i utvrđivanja prioriteta mjera unaprjeđenja i razvoja djelatnosti.*

2.3.5. KINEMATOGRAFIJA

Kinematografija predstavlja kompleksnu djelatnost u kulturi, kao povezan lanac proizvodnje filma, njegovog prometa, presnimavanja, iznajmljivanja i javnog prikazivanja, kao i niz dopunskih aktivnosti. Ova djelatnost, njena funkcionalnost i organizovanost podrazumijevaju određene specifične standarde i uslove, na osnovu kojih se može dati projekcija ne samo stepena razvoja kulture, već i stanja i nivoa ukupnih društvenih i ekonomskih odnosa u jednoj državi. Zbog toga kinematografija predstavlja važan razvojni resurs svake države, koji više od drugih kulturnih sadržaja, manifestuje dvojaku prirodu – prirodu umjetničkog ostvarenja, ali i komercijalnog tržišnog proizvoda namijenjenog masovnoj upotrebi.

Proces realizacije kinematografskog djela integriše cjelokupni stvaralački potencijal jedne zajednice i, između ostalih, njene turističke i privredne resurse, dajući suptilan doprinos njihovoj valorizaciji i promociji, zbog čega je i snažan katalizator ekonomskog progresa.

Zbog takve interakcije, kinematografija je izuzetno značajan dio nacionalne kulture i zato bi trebalo, u svim segmentima i pratećim djelatnostima, podsticati njen razvoj, uz uspostavljanje standarda koji se primjenjuju u regionalnoj i evropskoj kinematografiji i audiovizuelnoj djelatnosti.

Osnovne karakteristike:

- *Ne postoje institucije i infrastruktura koje bi obezbjeđivale utemeljen i organizovan pristup ostvarivanja cjelovitog procesa kinematografske djelatnosti, od proizvodnje kinematografskog djela, distribucije i njegovog prikazivanja;*
- *Subjekti koji se bave filmskom proizvodnjom nemaju potrebnu tehničko-tehnološku opremu i profesionalne uslove za rad, što ovu zahtjevnu djelatnost, uz angažovanje stranih kompanija za pružanje usluga u različitim fazama filmske produkcije (oprema, finalna obrada zvuka, laboratorija, . . .) ;*
- *Domaći producenti, usljed smanjenog tržišta i mogućnosti za ostvarivanje značajnijih prihoda tokom eksploatacije proizvedenih filmova, kao i neravnopravne pozicije u odnosu na holivudske proizvode, poput organizacija u regionu i Evropi, obično bez sopstvenih finansijskih sredstava, u produkciju novih filmskih ostvarenja ulaze isključivo uz prethodnu inicijalnu finansijsku podršku države, kako za snimanje, tako i za postprodukciju filmova;*
- *Otkup, uvoz, umnožavanje i izvoz filmova obavlja se shodno interesima distributera iz okruženja i slobodnoj inicijativi prikazivača, jer ne postoje ovlašćeni distributeri;*
- *Djelatnost prikazivanja filmova danas obavlja manji broj bioskopa nego sredinom prošlog vijeka, a uz to filmovi se prikazuju u neuslovnim objektima i sa zastarjelom tehnikom, što je obeshrabrujuće za razvoj ove djelatnosti, u kontekstu promijenjenih i zahtjevnijih potreba publike i neophodnosti prelaska na digitalne tehnologije u distribuciji i prikazivanju filmova;*
- *Piraterija, i pored preuzetih normativnih i organizacionih mjera za njeno suzbijanje, negativno utiče na sve segmente kinematografije jer nelegalno iskorišćavanje filmskog stvaralaštva po raznim osnovama destimulativno*

djeluje na autore i producente filmova, kao i na potencijalne ulagače u ovu oblast;

- *Zbog malih grantova koji se iz budžeta obezbjeđuju za filmsku produkciju, teško se uspostavlja saradnja sa okruženjem na realizaciji filmskih koprodukcija, a što utiče na smanjeni nivo saradnje crnogorskih filmskih organizacija sa okruženjem;*
- *Crnogorski kinematografski kadrovski potencijal (glumci, reditelji, organizatori i producenti), koji radom Fakulteta dramskih umjetnosti na Cetinju narasta, u postojećim uslovima, ne može obezbijediti adekvatan profesionalni agažman;*
- *Ne postoji jasno definisana i organizovana strategija za privlačenje inostranih filmskih ekipa za snimanje na lokacijama u Crnoj Gori;*
- *Postoji organizovano Udruženje filmskih stvaraoca Crne Gore, ali ne funkcioniše u skladu sa zahtjevima i potrebama ove djelatnosti.*

2.3.6. MANIFESTACIJE I FESTIVALI

U Crnoj Gori ima preko stotinu festivala i manifestacija, čiji osnivači su opštine ili nevladine organizacije, sa pretežno lošim produkcionim i organizacionim nivoom, a mali broj je uspio da se utemelji kvalitetom programskih sadržaja.

Polazeći od činjenice da su festivali značajni oblici promocije nacionalne kulture i stvaralaštva, primarni zahtjevi crnogorske kulture, usmjereni su na stvaranje uslova za osnivanje festivala od posebnog značaja za kulturu, koji bi obezbijedili prepoznatljive umjetničke projekte i time etablirali Crnu Goru na mapi regionalnih i evropskih kulturnih dešavanja.

Osnivanje festivala ili manifestacija od posebnog značaja za kulturu Crne Gore treba da doprinese podizanju nivoa saradnje u regionu, intenzivnije animira domaću i međunarodnu javnost u odnosu na stanje, potrebe i mogućnosti Crne Gore. U prethodne dvije godine status festivala od posebnog značaja za kulturu Crne Gore dobili su: Filmski festival u Herceg Novom, Kotor Art i Međunarodni TV festival u Baru, kao tri festivala koja su se svojom specifičnom programskom profilacijom, dugom tradicijom i dobrim produkcionim i organizacionom uslovima utemeljili na crnogorskoj kulturnoj sceni.

Dobijanjem statusa od posebnog značaja festivalima je utvrđena nova organizaciona i produkciona šema, primjerena upravljačka struktura i sigurni izvori finansiranja (državni i opštinski). Značaj festivala i manifestacija i kvalitet njihovih programskih sadržaja ukazuje da će oni ubuduće pronaći različite izvore finansiranja i dosegnuti samoodrživost.

Osnovna slabost ovih festivala nakon dobijanja navedenog statusa ostala je u tome što su svi zadržali svojstva stečena osnivanjem.

Raznovrsnost i mnogobrojnost festivalskih aktivnosti u Crnoj Gori, nameće potrebu da se sagleda mogućnost da status festivala od posebnog značaja dobiju i festivali iz drugih oblasti kulture, koji su dosadašnjim produkcionim i organizacionim standardima i kontinuitetom stekli prepoznatljiv imidž (Budva Grad teatar, Likovna vajarska kolonija u Danilovgradu, Ratkovićeve večeri poezije u Bijelom Polju, Sajam knjiga u Podgorici, Međunarodni festival glumca u Nikšiću...).

Osnovne karakteristike:

- *U Crnoj Gori postoji preko sto festivala i kulturnih manifestacija, čiji su organizatori opštinske javne ustanove ili udruženja građan, koji prema svojoj programskoj profilaciji, promovišu lokalne kulturne vrijednosti i kulturno nasljeđe;*
- *Mali broj crnogorskih festivala se do sada utemeljio programski, produkcijski i organizaciono i stekao prepoznatljiv kulturni identitet;*
- *Osnivanjem festivala i manifestacija od posebnog značaja za kulturu Crne Gore, daje se poseban doprinos razvoju i unaprjeđenju kulture i pozicioniranju Crne Gore na mapi regionalnih i međunarodnih kulturnih dešavanja;*
- *Postojeći pravni status manifestacija i festivala od posebnog značaja ne doprinosi njihovom razvoju.*

2.3.7. AMATERIZAM

Amaterizam je poseban oblik kulturno-umjetničkog stvaralaštva, koju određuje umjetnički potencijal stvaraoca kojem umjetničko izražavanje nije primarni način komunikacije. Osnovna odrednica amaterskog kulturno-umjetničkog stvaralaštva je neprofitno djelovanje.

Organizacioni oblik ostvarivanja amaterske djelatnosti u kulturi su kulturno-umjetnička društva, koja se pretežno bave muzičko-scenskom djelatnošću, odnosno folklorom. Njihovo djelovanje je značajno rasprostranjeno u Crnoj Gori.

Amaterizam predstavlja svojevrsno očuvanje nematerijalne kulturne baštine, ali i oblik iskazivanja kreativnosti. Crnogorske izvorne pjesme i igre, čuvanje i njegovanje narodne tradicije i običaja kojima se bave kulturno-umjetnička društva, pokazuju bogatstvo naše kulturne različitosti i zajedničko kulturno nasljeđe Crnogoraca i pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, koji vjekovima skladno žive u Crnoj Gori. Pored toga, savremeni oblici amaterskog djelovanja u kulturi su dobar model za okupljanje mladih ljudi i njihovo usmjeravanje na prave vrijednosti i duhovno nasljeđe.

Osnovne karakteristike:

- *Kulturno-umjetnički amaterizam ima dugu i bogatu tradiciju u Crnoj Gori;*
- *Sa porastom profesionalnih standarda i zahtjeva u kulturi, amaterizam stagnira i njegov opstanak doveden je u pitanje;*
- *Osnovni organizacioni okvir za amatersko djelovanje u kulturi su kulturno-umjetnička društva, koja imaju status nevladinih organizacija i predstavljaju udruženja građana okupljenih radi određenih zajedničkih kulturnih potreba, interesa i programa;*
- *Najveći broj kulturno-umjetničkih društava se danas u Crnoj Gori bavi muzičkom i muzičko-scenskom djelatnošću, njegujući izvornu muziku i folklor, tradiciju i narodne običaje;*
- *U svakom gradu u Crnoj Gori djeluje više društava ove programske profilacije, a njihov produkcijski i organizacioni nivo je nizak, jer nemaju sigurne izvore finansiranja;*

- *Nema stručnih, licenciranih koreografa koji bi na kompetentan način mogli kvalitetno voditi i unaprjeđivati ovu oblast;*
- *U oblasti kulturno umjetničkog amaterizma postoje dva festivala: Međunarodni festival folklor na Cetinju i Festival dramskih amatera Crne Gore u Bijelom Polju, sa tradicijom dugom četiri decenije.*

2.3.8. INDIKOVANI PROBLEMI U SVIM SEGMENTIMA KULTURNO-UMJETNIČKOG STVARALAŠTA

- Uslovi pod kojima se ostvaruju kulturno-umjetničke djelatnosti u Crnoj Gori, na državnom i opštinskom nivou, nijesu kompatibilni značaju kulture za ukupan društveni razvoj;
- Djelatnosti kulturno-umjetničkog stvaralaštva su brojne i raznovrsne i za njihovo ostvarivanje potreban je razgranat institucionalni sistem;
- Postojeći broj institucija na nacionalnom nivou ne pokriva sve potrebe širokog spektra djelatnosti kulturno-umjetničkog stvaralaštva i ne obezbjeđuje ravnomjeran razvoj kulture na teritoriji Crne Gore;
- Zbog deficita stručnog kadra i nedovoljnog ulaganja destimulišu se potencijalni istraživači;
- Broj nevladinih organizacija u oblasti kulturno-umjetničkog stvaralaštva je veliki, ali njihova djelatnost najčešće nije u skladu sa potrebnim standardima za kvalitetno i stručno obavljanje kulturnih djelatnosti;
- Mali je broj privatnih inicijativa u kulturi i one su svedene na neznatan broj izdavačkih kuća i mali broj galerija;
- Sve češće se sami umjetnici pojavljuju kao organizatori, promotori, ili producenti sopstvenih djela, a uzrok za to vjerovatno leži u lošoj postojećoj institucionalnoj organizaciji;
- Prostorni i tehnički uslovi, odnosno stanje objekata kulture i njihova tehničko-tehnološka opremljenost ne omogućavaju ostvarivanja djelatnosti u punom kapacitetu;
- Evidentan je deficit stručnog i naučnog kadra u svim segmentima kulturno-umjetničkog stvaralaštva, koji su od izuzetnog značaja za izgradnju i unaprjeđenje kulture;
- Mali je broj kapitalnih projekata u kulturno-umjetničkoj produkciji, koji obezbjeđuju promociju, prezentaciju i afirmaciju temeljnih vrijednosti crnogorske kulture;
- Oblik organizovanog strukovnog udruživanja i djelovanja u kulturi nije zaživio na pravi način, sa aspekta poboljšanja socijalnog i ekonomskog statusa umjetnika i stvaralaca, zaštite autorskog prava i javne prezentacije i valorizacije kulture i umjetnosti;
- Uslovi ostvarivanja djelatnosti amaterizma, njegova i organizaciona i kadrovska struktura nijesu na nivou koji mu obezbjeđuje kompetentno mjesto u oblasti kulturno-umjetničkog stvaralaštva;
- Nedostupnost kulturnih sadržaja licima sa posebnim potrebama;
- Nedostatak statističke baze podataka o svim subjektima koji se u Crnoj Gori bave djelatnostima kulture i umjetnosti.

2.4. KULTURNA BAŠTINA

Kulturna baština, kao snažan faktor nacionalne identifikacije, predstavlja prioritet razvoja kulture u svim razvijenim zemljama svijeta. Nema državnog i nacionalnog samopoštovanja bez afirmacije nacionalnog identiteta koji čini kulturna baština. Stoga razvoj u oblasti kulturne baštine mora biti zasnovana na potpunom poznavanju njenih istorijskih, kulturnih i drugih vrijednosti, poznavanju prijetnji i opasnosti, mogućnosti koje pruža status kulturne baštine, kao i poznavanje resursa koje ona posjeduje.

Kolektivna svijest o značaju kulturne baštine nerijetko se izražava kroz kratkoročne, individualne potrebe i subjektivno osjećanje za lijepo i korisno, što vrlo često potiskuje opšti društveni interes, temeljen na očuvanju istorijskih vrijednosti i tradicije. Nekontrolisano i neprimjereno korišćenje i prezentacija kulturne baštine može nanijeti nepopravljive štete vrijednostima kulturnog identiteta države.

Za rješavanje konflikta između očuvanja i zaštite izuzetnih vrijednosti i razvoja neophodno je obezbijediti efikasne mehanizme, koji će biti u funkciji sprječavanja promjena za kulturnu baštinu, posebno onih koje mogu promijeniti karakter i suštinu kulturnog identiteta.

Zbog toga, opšti i pojedinačni interesi se mogu iskazati samo ukoliko se proces korišćenja kulturne baštine kontroliše i artikuliše aktivnim učešćem države na svim nivoima, a posebno kroz rad Ministarstva kulture i državnih organa i institucija, koje se bave očuvanjem, prezentacijom i valorizacijom kulturne baštine, u skladu sa potrebama savremenog življenja, unaprjeđenja i zaštite kulturnog i nacionalnog identiteta Crne Gore.

Za uspješno upravljanje kulturnom baštinom neophodna je posvećenost svih struktura društva, adekvatna pravna i institucionalna infrastruktura, koordinacija među političkim, stručnim, privatnim i civilnim segmentima društva, temeljena na dugoročnoj viziji održivog razvoja.

Za podizanje svijesti svih građana o značaju kulturne baštine, neophodno je aktivno uključivanje javnosti u proces očuvanja baštine, kroz odgovarajuće informisanje i adekvatno obrazovanje o kulturnoj baštini i njenom značaju za identitet.

Edukacija kadrova, organizovanje radionica, učešće na međunarodnim skupovima posvećenim konzervaciji i menadžmentu kulturnom baštinom, jedna je od primarnih obaveza države u cilju obezbjeđenja adekvatne zaštite, valorizacije i prezentacije, kao i sevrisanja potreba korisnika na svim nivoima u svim segmentima kulturne baštine.

Prema međunarodnim standardima, najveća pažnja u ovoj oblasti poklanja se digitalizaciji kulturne baštine i zaštiti kulturnih dobara. I jedan i drugi projekat imaju zadatak da se baština sa jednog (konvencionalnog) prenese na drugi (elektronski) oblik. Prvi u funkciji lakše dostupnosti korisnicima, a drugi u cilju zaštite i prezentacije nacionalnih kulturnih dobara.

Respektabilan broj kulturnih dobara na teritoriji Crne Gore svakako je u funkciji promocije Crne Gore kao atraktivne turističke destinacije. Turistička valorizacija baštine zahtijeva odgovarajuću promociju, što podrazumijeva jačanje koordinacije između svih subjektata odgovornih za prezentaciju i popularizaciju kulturne baštine.

Mehanizmi zaštite i održivog korišćenja kulturne baštine, trebalo bi da garantuju ravnotežu između javnih i privatnih interesa. Takođe, neophodno je izgraditi svijest o tome da je očuvanje integriteta i autentičnosti kulturnih vrijednosti u interesu svih, budući da kulturna baština predstavlja važan resurs u održivom razvoju cijele države.

Za potrebe izrade Nacionalnog programa urađena je analiza stanja kulturne baštine na osnovu:

- Informacije i sačinjene baze podataka u formi pojedinačnih izvještaja za 357 nepokretnih kulturnih dobara (opis, fotodokumentacija, skice, premjer, opis kontakt zone, opis izvedenih radova, vrijeme izvođenja radova, posjedovanje dokumentacije, odobrenja, saglasnosti, faktori oštećenja, devastacija kulturne vrijednosti, ocjena stanja i predlog mjera);
- Informacije o muzejima u Crnoj Gori (osnovni podaci o svakoj muzejskoj ustanovi, fotodokumentacija, pravna dokumentacija o obavljanju djelatnosti, podaci o muzejskom materijalu, kadru, prostornim kapacitetima i minimalnoj opremljenosti);
- Izvještaja o stanju u bibliotečkoj djelatnosti;
- Izvještaja o stanju u arhivskoj djelatnosti;
- Izvještaja o stanju u kinotečkoj djelatnosti;
- Podataka i prakse Republičkog i Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture i Centra za arheološka istraživanja Crne Gore;
- Podataka i prakse Narodnog muzeja Crne Gore;
- Podataka kojima raspolažu biblioteke koje obavljaju funkciju stručnog nadzora, Centralne narodne biblioteke "Đurđe Crnojević", Univerzitetske biblioteke i narodnih biblioteka;
- Podataka i prakse Državnog arhiva Crne Gore;
- Podataka i prakse Crnogorske kinoteke;
- Izvještaja o stanju kulturne baštine Crne Gore (Ministarstvo kulture);
- Prakse Ministarstva kulture kroz izradu seta zakona u oblasti kulturne baštine;
- Podataka i prakse tokom izrade četiri nova zakona iz oblasti kulturne baštine;
- Podataka i prakse Ministarstva kulture.

2.4.1. NEPOKRETNNA KULTURNA BAŠTINA

Na osnovu primjene parametara (potpoglavlje 2.4.), utvrđeno je da je stanje nepokretne kulturne baštine nezadovoljavajuće, što je uslovljeno djelovanjem različitih faktora.

Osnovne karakteristike:

- *Postojeći sistem zaštite nepokretne kulturne baštine sadrži određene nedostatke koji u praksi otvaraju probleme u primjeni mjera zaštite;*
- *Dokumentacija o kulturnim dobrima u institucijama sadrži značajne nedostatke, koji utiču na njenu validnost;*

- *Evidentan je neadekvatan i neprimjeren odnos prema baštini od strane vlasnika i korisnika kulturnih dobara, institucija zaštite, organa lokalne samouprave i državnih organa;*
- *Sukob nadležnosti kod sprovođenja zakonskih preventivnih i represivnih mjera za zaštitu nepokretne kulturne baštine;*
- *Postojećim propisima nije ustanovljen inspekcijski nadzor u sistemu zaštite kulturne baštine;*
- *Spomeničke vrijednosti su ugrožene zbog nesprovođenja konzervatorskih mjera na kulturnim dobrima, što utiče na promjenu njihovog integriteta, gubitak vrijednosti i istorijske izvornosti;*
- *Prilikom obnove sakralnih objekata izostajala je saradnja korisnika kulturnih dobara sa stručnim službama u institucijama zaštite. Negativne posljedice odnose se ne samo na arhitekturu, već i na živopise, ikonostase i kulturni pejzaž, odnosno ambijentalne vrijednosti kulturnih dobara. Poseban problem predstavlja unošenje raznih elemenata koji mijenjaju izvornost kulturnog dobra i iskrivljuju njegovu dokumentacionu i istorijsku vrijednost. Poseban vid degradacije sakralnih objekata izvršen je kroz proces obnove konaka manastirskih kompleksa;*
- *Intenzivne intervencije na objektima u urbanim cjelinama, kao i graditeljska ekspanzija u kontakt zonama, posljednjih deset godina ima za posledicu nekontrolisanu urbanizaciju koja devalvira spomeničke vrijednosti pojedinih urbanih cjelina. Proces obnove nakon zemljotresa iz 1979. godine, sproveden izradom i verifikacijom planova i projekata i izvođenjem radova na sanaciji i rekonstrukciji. Revitalizacija urbanih cjelina, izuzev Starog grada Bara, u najvećem dijelu je završena devedesetih godina prošlog vijeka;*
- *Sistematska arheološka istraživanja obavljaju se samo u Risnu na Mozaicima i Carinama i Mirištu kod Petrovca, što za posledicu ima nedostatak podataka i validne dokumentacije o arheološkim lokalitetima, čime je isključena mogućnost njihove adekvatne valorizacije i prezentacije. Samo ostaci antičke vile sa mozaicima u Risnu i dio antičke Duklje turistički su valorizovani. Pitanje podvodne arheologije praktično je zanemareno. Pojedini arheološki lokaliteti su devastirani izgradnjom infrastrukturnih objekata, raznošenjem i neovlašćenim izronjavanjem arheoloških nalaza. Arheološki nalazi sa pojedinih istraživanja dijelom su prezentovani u Istorijskom muzeju Narodnog muzeja Crne Gore i opštinskim muzejima. Ne postoji potpuna baza podataka o arheološkim lokalitetima i arheološkom materijalu, kao ni Arheološka karta Crne Gore;*
- *Procesom revitalizacije, koji je uslijedio nakon zemljotresa, izvršene su određene prenamjene i adaptacija profanih objekata, shodno novim namjenama i savremenom načinu korišćenja. Spoljašnji izgled objekata i fasada uglavnom su očuvani, ali je unutrašnjost izmijenjena i preoblikovana;*
- *Fortifikacioni objekti (ostaci gradskih utvrđenja srednjovjekovnih gradova, pojedinačna utvrđenja i građevine vojne namjene), su napušteni, nemaju novu namjenu i funkcije i adekvatnu tehničku dokumentaciju;*
- *Kulturni pejzaž, kao posebni segment nepokretne kulturne baštine, nije definisan i zaštićen Zakonom.*

2.4.2. POKRETNA KULTURNA BAŠTINA

Na osnovu dosadašnjih istraživanja, utvrđeno je da pokretna kulturna baština u Crnoj Gori nema odgovarajući tretman.

Osnovne karakteristike:

- *Republički zavod za zaštitu spomenika kulture nakon donošenja Pravilnika o sadržini i načinu vođenja registra spomenika kulture sproveo postupak revizije evidencije o pokretnim spomenicima kulture;*
- *Matične ustanove iz djelatnosti kulturne baštine nijesu obavljale zakonom propisana javna ovlašćenja;*
- *Dokumentacija u nekim ustanovama muzejske, arhivske i bibliotečke djelatnosti, ili vlasnika, odnosno imaoca pokretne kulturne baštine, ne postoji ili nije u skladu sa zakonom i pravilima struke;*
- *Pokretna kulturna baština koja se nalazi ili je u vlasništvu vjerskih zajednica ili privatnih lica nije analitički obrađena;*
- *Mehanizam upravnog i stručnog nadzora gotovo i nije zaživio u praksi;*
- *Objekti i prostori za čuvanje pokretnih kulturnih dobara tehnički su nedovoljno opremljeni;*
- *Nedostatak inspeksijskog nadzora.*

2.4.3. NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA

Nematerijalna kulturna baština se prenosi sa generacije na generaciju putem jezika, gestova, muzike, igre ili običaja te stoga zauzima značajno mjesto u kulturnoj baštini svakog naroda. Ona je osnov prepoznavanja kulturne raznolikosti.

U sagledavanju nematerijalne kulturne baštine ne može se zanemariti njena društvena i kulturna dimenzija, jer su i društvo i kultura naroda otvoreni sistemi koji se mijenjaju i razvijaju.

Nematerijalna kulturna baština, do sada nije imala odgovarajući tretman u istraživanjima pojedinih naučnih disciplina, stručnih i naučnih ustanova, niti je normativno uređena.

2.4.4. MUZEJSKA DJELATNOST

U Crnoj Gori, sa stanovišta osnivača, djeluju državni i opštinski muzeji. Tipološki, svi muzeji su podijeljeni na kompleksne i specijalizovane muzeje. Deset muzeja funkcioniše samostalno - tri državna, sedam opštinskih i jedan privatni. Muzejska djelatnost se takođe obavlja u okviru određenih muzejskih zbirki koje su organizovane kao radne jedinice sa istim zadatkom kao i muzeji, u institucijama kompleksnog tipa u odnosu na djelatnosti kulture uopšte.

Na osnovu primjene navedenih parametara (potpoglavlje 2.4.), utvrđeno je da muzejska djelatnost u Crnoj Gori u poređenju sa evropskim iskustvom nije na zadovoljavajućem nivou, a to je rezultat različitih faktora.

Osnovne karakteristike:

- *Zakon o muzejskoj djelatnosti je zastario i nije u skladu s međunarodnim standardima;*
- *Nijesu donesena podzakonska akta;*
- *Neobavljanje potpune matične djelatnosti, stručnog i upravnog nadzora.*
- *Loša unutrašnja organizacija ustanova i obavljanje muzejske djelatnosti kroz centre za kulturu;*
- *Uslovi za obavljanje djelatnosti ne zadovoljavaju propisane kriterijume u smislu osposobljenog kadra, prostora, opreme za čuvanje, zaštitu i konzervaciju muzejskog materijala, neadekvatne muzejske dokumentacije;*
- *Loša saradnja, informisanost i povezanost ustanova;*
- *Nepostojanje održivih planova rada i prioriteta.*

2.4.5. BIBLIOTEČKA DJELATNOST

Stanje u Bibliotečko djelatnosti je nezadovoljavajuće (primjenom parametara iz potpoglavlja 2.4.), jer mnogi segmenti njenog ostvarivanja ne ispunjavaju neophodne uslove, standarde i zahtjeve klasičnog bibliotečkog sistema, a pogotovo ne savremeno koncipiranog bibliotečko-informacionog sistema.

Osnovne karakteristike:

- *Neadekvatna i nedovoljna normativna uređenost bibliotečke djelatnosti.*
- *Stepen zapuštenosti i zaostajanja u razvoju bibliotečke djelatnosti nije istovjetan na svim nivoima ostvarivanja;*
- *Ne postoje uzorni primjeri dobro organizovanih i društveno valorizovanih biblioteka, tj. biblioteka koje u potpunosti zadovoljavaju sve predviđene zakonske uslove, međunarodne standarde i druge parametre uspostavljene za sagledavanje stanja u funkcionisanju bibliotečko-informacionog sistema;*
- *Prostor, oprema, struktura fondova i dinamika nabavke bibliotečkog materijala ne zadovoljavaju najniže standarde u ovoj oblasti;*
- *Nepovoljna kadrovska struktura;*
- *Neadekvatna zaštita bibliotečkog materijala (pravna, dokumentaciona, tehnička i fizička) ;*
- *Kao najznačajniji pozitivni primjer rada bibliotečke djelatnosti izdvaja se projekat Bibliografije, čija je realizacija doprinijela da crnogorska bibliotečka baština bude među najbolje obrađenim baštinama ove vrste u regionu i šire.*

2.4.6. ARHIVSKA DJELATNOST

Stanje zaštite arhivske baštine (primjenom parametara potpoglavlje 2. 4.), nije na zadovoljavajućem nivou i opterećeno je mnogim slabostima.

Osnovne karakteristike:

- *Važeća zakonska regulativa ne obezbjeđuje cjelovitost ostvarivanja arhivske djelatnosti;*
- *Izražen je problem nedovoljnog i neodgovarajućeg prostora za smještaj arhivske građe;*
- *Postojeći prostori nijesu dovoljno i adekvatno tehničko-tehnološki opremljeni, čime se njihove smještajne mogućnosti dodatno umanjuju;*
- *Zaštita arhivske građe ne ostvaruje se uz primjenu savremenih tehničko-tehnoloških mjera, a karakteriše je i nerazvijenost.*

2.4.7. KINOTEČKA DJELATNOST

Kinotečka djelatnost (primjenom parametara potpoglavlje 2.4.) nije na zadovoljavajućem nivou zbog neblagovremenog osnivanja institucije za prikupljanje, čuvanje i zaštitu filmskog materijala, što je uslovalo da se najznačajniji dio filmskog materijala crnogorske produkcije još uvijek nalazi izvan Crne Gore, a ostatak kod producenata, uz neadekvatnu zaštitu i brojna neriješena pitanja.

Takođe, ukupni filmski materijal o Crnoj Gori, nastao kod inostranih producenata i snimatelja, nije istražen, evidentiran i prikupljen, tako da je njegovo stanje neizvjesno, kao i mogućnost njegovog pribavljanja.

Osnovne karakteristike:

- Osnivanjem Crnogorske kinoteke 2000. godine, i njenim tehničkim i kadrovskim osposobljavanjem stvoreni su osnovni, ali ne i optimalni uslovi za prikupljanje, čuvanje i zaštitu crnogorskog filmskog fonda, filmskog materijala o Crnoj Gori i drugih filmskih ostvarenja od značaja za kulturu i umjetnost Crne Gore;
- Osnovni problem sa kojim se Crnogorska kinoteka susrijeće u svom radu je pitanje njenog smještaja, čijim bi se adekvatnim opremanjem stvorili uslovi za preuzimanje i čuvanje osjetljivog filmskog materijala i njegovo namjensko korišćenje u predviđene svrhe;
- Obezbjediavanjem prostora za djelovanje Kinoteke, stiču se uslovi za prevazilaženje ovog problema.

2.4.8. INDIKOVANI PROBLEMI U SVIM SEGMENTIMA KULTURNE BAŠTINE

- Indiferentnost u odnosu na postojeće stanje;
- Devastacija usljed ekstremnih prirodnih pojava.
- Nepostojanje dugoročne nacionalne strategije zaštite, valorizacije i prezentacije kulturne baštine;
- Nesigurni izvori prihoda i kontinuiranog načina sticanja sredstava za zaštitu i unaprjeđenje stanja kulturne baštine;

- Vlasnici i korisnici kulturnih dobra, institucije zaštite, organi lokalne samouprave i državne upravanemaju adekvatan odnos prema kulturnoj baštini;
- Monitoring cjelokupnih aktivnosti u oblasti kulturne baštine nije precizan i redovan;
- Normativna i dokumentaciona zaštita kulturne baštine zahtijeva nije adekvatna;
- Nepoštovanje zakona i podzakonskih akata;
- Nepotpuna primjena međunarodnih dokumenata, smjernica i upustava.
- Sporo i parcijalno sprovođenje odluka, smjernica i preporuka organa i tijela UNESCO;
- Neadekvatna valorizacija, prezentacija i popularizacija kulturne baštine ima za posljedicu nedovoljno razvijenu svijest o vrijednosti kulturne baštine;
- Nematerijalna kulturna baština i kulturni pejzaž nijesu zakonom regulisani.
- Vrijedne privatne zbirke nemaju adekvatan tretman;
- Nedovoljna kontrola iznošenja kulturnih dobara iz Crne Gore nije;
- Nivo koordinacije i međuintitucionalne i međuresorske saradnje, na nacionalnom i lokalnom nivou svih subjekata zaduženih za zaštitu kulturne baštine nije zadovoljavajući;
- Mehanizmi propisani zakonom za sprječavanje nelegalne gradnje i radova, ne primjenjuju se u dovoljnoj mjeri, a primjetno je i odsustvo stručnog i inspekcijskog nadzora;
- Nedovoljna stručna kompetentnosti i obučenost stručnih profila koji se bave poslovima planiranja, projektovanja i izvođenja radova na pojedinačnim nepokretnim kulturnim dobrima i zaštićenim urbanim cjelinama;
- Nedostatak stručnih kapaciteta za izvođenje radova u tradicionalnim tehnikama i materijalima;
- Nedostatak sistematskih istraživanja i nedovoljno bavljenje naučno-istraživačkim radom u cjelokupnoj oblasti kulturne baštine;
- Menadžment u institucijama kulture nije u skladu sa njihovim potrebama.
- Revizija muzejskih predmeta, bibliotečkog fonda, arhivske građe, kinotečke građe i dr. Nije blagovremena, ili potpuno izostaje;
- Inspekcijski nadzor u oblasti kulturne baštine nije zakonom regulisan;
- Postor za prezentaciju pokretnog spomeničkog fonda, posebno arheoloških nalaza nije u skladu sa potrebama. ;
- Muzejski, bibliotečki i arhivski depoi, kao i oprema za čuvanje, zaštitu i konzervaciju muzejskog materijala, bibliotečke i arhivske građe ne odgovaraju namjeni;
- Izložbeni prostori s aspekta stručne prezentacije muzejskih postavki i njihove bezbjednosti su neadekvatni;
- Fizička i tehnička zaštita objekata, u kojima se čuva pokretna kulturna baština od, krađe, vandalizma, vatre i drugih rizika i prijetnji koje je moguće predvidjeti nije u skladu sa evropskim standardima;

- Institucionalni kadrovski kapaciteti u poslovima proučavanja, zaštite, konzervacije, restauracije, valorizacije i prezentacije pokretne, nepokretne i nematerijalne kulturne baštine nijesu u skladu sa potrebama;
- Nedostatak visokoškolskih institucija iz oblasti konzervacije, arheologije, etnologije, arheografije, muzeologije, istorije umjetnosti, bibliotekarstva, onemogućava redovno školovanje neophodnog kadra za potrebe zaštite kulturne baštine, što predstavlja limitirajući faktor u sprovođenju evropskih sandarda i sistema, primjeni novih tehnologija i servisa i usvajanju novih oblika rada;
- Nedostatak organizovanih mehanizama i finansijskih fondova za kadrovsko usavršavanje i međunarodnu saradnju;
- Strateška kadrovska politika na lokalnom i nacionalnom nivou nije usklađena sa razvojnim prioritetima.

2.5. MEĐUNARODNA SARADNJA

Međunarodna saradnja u oblasti kulture predstavlja proces u kojem se razvija uzajamno razumijevanje, kulturna raznolikost i međukulturni dijalog kao osnov njegovanja kultura i prijateljskih odnosa među narodima. Crna Gora teži da na internacionalnom planu različitim načinima afirmiše svoj kulturni, pa samim tim i nacionalni identitet. Stoga je predstavljanje crnogorske kulture van granica naše zemlje jedan od starteških prioriteta.

Značajni pomaci u ovoj oblasti napravljeni su u prethodne dvije godine potpisivanjem bilateralnih međunarodnih sporazuma i programa saradnje Crne Gore sa Albanijom, Srbijom, Bosnom i Hercegovinom, Hrvatskom, Makedonijom, Kinom i Bugarskom, kao i potpisivanjem Sporazuma između Crne Gore i SAD o zaštiti određenih kulturnih dobara, čime je stvorena čvrsta osnova za razmjenu iskustava i recipročno učešće relevantnih kulturnih aktera u aktivnostima zemalja potpisnica.

UNESCO - Saradnja sa UNESCO obavlja se preko Nacionalne komisije za saradnju sa UNESCO, čije je sjedište pri Ministarstvu kulture. Nacionalna komisija je formirana 2008. godine.

Od 2004. godine, Crna Gora je član regionalne inicijative „Kulturna baština - most ka zajedničkoj budućnosti” kojom je poboljšana regionalna saradnja, uz aktivnu podršku međunarodnih organizacija (posebno UNESCO) kroz osmišljavanje novih inicijativa saradnje između zemalja Jugoistočne Evrope. Ove godine, Crna Gora je bila domaćin ministarske konferencije u okviru ove inicijative, na kojoj je usvojena Cetinjska deklaracija i Novi petogodišnji akcioni plan.

SAVJET EVROPE - Regionalni program Savjeta Evrope posvećen kulturnom i prirodnom nasljeđu Jugoistočne Evrope 2003-2010, koji čine tri komponente: Komponenta A - *Plan institucionalnog i stručnog razvoja* koji se bavi pitanjima vezanim za zakonske i institucionalne reforme; Komponenta B - *Plan integrisanog projekta rehabilitacije sa pregledom arhitektonskog i arheološkog nasljeđa*; Komponenta C - *Pilot projekat lokalnog razvoja*. Ministarstvo je za izradu ovog projekta odabralo areal Skadarskog jezera koji je tretiran sa multidisciplinarnog

stanovišta u cilju integrisane zaštite, valorizacije i promocije kulturne i prirodne baštine

EVROPSKA UNIJA - Za razvoj i unaprjeđenje kulture u Crnoj Gori posebno je značajno pristupanje naše države programu Evropske unije *Kultura 2007 – 2013*, novembra 2009. godine, koji ima za cilj promovisanje transnacionalne mobilnosti ljudi u kulturnom sektoru, podršku cirkulaciji kulturnih i umjetničkih radova i proizvoda i promociju međukulturnog dijaloga. Ovaj Program predstavlja mehanizam podrške koji se odnosi na jačanje institucionalnog okvira i kulturne saradnje i koji crnogorskim kulturnim djelatnicima omogućava da razviju kulturne projekte na bazi dugoročnog partnerstva sa kulturnim organizacijama i ustanovama širom Evrope, u svim oblastima kulture i sufinansiranjem iz budžeta Evropske unije.

Neophodno je pokrenuti aktivnosti za pristupanje Crne Gore svim programima Evropske unije, a naročito MEDIA programu i EURIMAGES, koji se odnose na podršku audiovizuelnom sektoru.

2.5.1. REGIONALNE INICIJATIVE U OBLASTI KULTURNO-UMJETNIČKOG STVARALAŠTVA

Posebni projekti iz oblasti kulturno-umjetničkog stvaralaštva pripremani su povodom predstavljanja crnogorske umjetnosti na referentnim međunarodnim manifestacijama poput Venecijanskog bijenala, sajmovima knjiga u Beogradu, Zagrebu, Lajpcigu, Parizu, međunarodnom festivalu Sarajevska zima. Takođe, pristupanjem Ministarstva kulture različitim međunarodnim kulturnim asocijacijama (Bijenale mladih Evrope i Mediterana, Forum slovenskih kultura, Fondacija Ana Lind), otvorena je veća mogućnost za učešće crnogorskih umjetnika u multilateralnim međunarodnim projektima. Ako se tome doda i saradnja koju na ovom planu ostvaruju nacionalne ustanove kulture razmjenom programa sa srodnim institucijama iz regiona i šire, može se reći da je interes za unaprjeđenjem ove oblasti veliki.

No, sve dosadašnje aktivnosti iako sporadične, doprinijele su u izvjesnoj mjeri promociji crnogorske kulture, ali joj nijesu obezbijedile adekvatan međunarodni tretman.

Poseban doprinos afirmaciji crnogorske kulture mogu dati naši umjetnici čiji su stvaralački dometi potvrđeni na međunarodnoj sceni. Promocija crnogorske kulture preko već afirmisanih umjetnika sa međunarodnom reputacijom, bila bi od velikog uticaja za referentno pozicioniranje Crne Gore na međunarodnoj umjetničkoj sceni.

2.5.2. REGIONALNE INICIJATIVE U OBLASTI U OBLASTI KULTURNE BAŠTINE

Jadransko-Jonska inicijativa - Crna Gora je član Jadransko-Jonske inicijative od njenog osnivanja, a prioriteti saradnje su: nove metode dokumentovanja, zaštite i istraživanja podvodnih arheoloških nalazaišta; model povezivanja i stvaranja mreže kulturnih maršruta unutar Jadransko - Jonskog basena; povezivanje u okviru izdavačke djelatnosti i razmjena resursa u oblasti bibliotekarstva i arhivske djelatnosti. .

FORMEZ – Centar za unaprjeđenje javne administracije pod okriljem Vlade Italije. Zajedno sa još pet zemalja Balkana Crna Gora je uključila u projekat *Inovacija i jedinstvo centralne i lokalne javne administracije u regionu Balkana*.

Projekat Britanskog Savjeta - Obrazovanje i obuka u oblasti kulturnog i prirodnog nasleđa u Crnoj Gori u okviru Fonda za kulturno i prirodno nasleđe u jugoistočnoj Evropi, koji je realizovan kroz: radionice, seminare, kurseve, studijska putovanja i rad na terenu, a obuhvatao je doedukaciju profesionalnog kadra iz oblasti kulturne baštine kroz opštu i specijalističku obuku, razvijanje programa institucionalne edukacije, kao i edukaciju lokalne samouprave, NVO, medija i drugih subjekata.

INTERREG III A - Inicijativa je imala za cilj da stimuliše međususedsku saradnju u cilju jačanja ekonomske i društvene kohezije u Evropskoj Uniji, a finansira se iz Evropskog Regionalnog fonda za razvoj (ERDF). Ministarstvo kulture je u saradnji sa italijanskim partnerom, upravom Provincije Ferrara, od novembra 2004. godine, uključeno u projekat *Transjadranske saradnje* (Adriatic Cross Border Programme) koji, kao oblasti djelovanja, predviđa: definisanje maršruta kroz mrežu Jadranskih područja Svjetskog nasleđa UNESCO, kroz definisanje oblika kulturnog turizma; utvrđivanje smjernica za izradu menadžment planova za područja Svjetskog nasleđa.

U kontekstu unaprjeđenja i razvoja crnogorske kulture treba iskoristiti univerzalnost jezika umjetnosti koji ne poznaje barijere, za afirmaciju crnogorske kulture, ali i Crne Gore u cjelini, uz poštovanje svih kulturnih identiteta, ali i visokog umjetničkog nivoa.

2.6. OKVIR ZA STATISTIKU

UNESCO je 1986. godine objavio Okvir za statistiku u kulturi (FCS) koji predstavlja prvi sveobuhvatan pokušaj na izradi zajedničke metodologije prikupljanja informacija o kulturnim aktivnostima. Pristup UNESCO ide dalje od ekonomske evaluacije kulturnih aktivnosti, jer se putem FCS želi obezbijediti zajednička struktura za prikupljanje podataka o kulturnim aktivnostima, što bi na kraju trebalo dovesti do kros- nacionalnog poređenja statistike u oblasti kulture.

Unutar FCS definisano je deset različitih kategorija: (1) kulturna baština, (2) štampani materijal i literatura (3 i 4) muzičko i scensko nasljeđe, (5) vizuelna umjetnost, (6 i 7) audiovizuelni mediji, (8) društveno kulturne aktivnosti, (9) sport i igre, (10) okolina i priroda. Ovaj okvir se trenutno ažurira i Nacrt UNESCO okvira za statistiku u kulturi za 2009. godinu pripremljen je 2007. godine.

Evropska grupa za statistiku u kulturi (LEG) definisala je oblast kulture unakrsnim tabeliranjem osam oblasti kulture i domena umjetnosti: umjetničko i spomeničko nasljeđe, arhive, biblioteke, knjige i štampa, vizuelna umjetnost, arhitektura, performing arts, audio i audio-vizuelni mediji-multi mediji sa šest funkcija: kreiranje, proizvodnja, diseminacija, trgovina, očuvanje i edukacija.

Svaka zemlja je razvila svoj sistem prikupljanja podataka. Većina zemalja ima nedovoljan sistem za praćenje sektora kulture, ne prikuplja sveobuhvatne podatke i s obzirom na različite statističke sisteme, dolazi do nedostatka usklađenosti podataka i uporedivosti u ovom sektoru. Bez statističkih podataka i analitičkih kapaciteta u zemljama, nije moguće na sistematičan način ocijeniti prošlost, pratiti sadašnjost i planirati budućnost.

U oblasti statistike kulture i umjetnosti prate se istraživanja o: pozorištima, televiziji; radiju; bioskopima; muzejima, galerijama i zbirkama; bibliotekama; arhivima; sportskim klubovima; listovima i časopisima; knjigama i brošurama na području Crne Gore.

Na evropskom nivou učinjeni su napori na uspostavljanju zajedničkog sistema za prikupljanje podataka u ovoj oblasti na nivou EUROSTAT.

Zakon o statistici i statističkom sistemu Crne Gore(*Službeni list RCG, broj 69/05*) uređuju osnovna načela zvanične statistike u Crnoj Gori, organizacija statističkog sistema i principi na kojima se zasniva, program statističkih istraživanja, prikupljanje, obrada i čuvanje statističkih podataka, statistički registri, diseminacija statističkih podataka, način obezbjeđivanja povjerljivosti statističkih podataka, međunarodna statistička saradnja i ostala pitanja značajna za funkcionisanje statističkog sistema.

2.7. CIVILNI SEKTOR

Prema podacima Centra za razvoj nevladinih organizacija broj nevladinih organizacija u Crnoj Gori je veliki (oko 4000), od kojih je 23% registrovano za kulturne aktivnosti. Međutim, do sada je samo neznatan broj tih organizacija prepoznat kao aktivni sudionik kulturne i umjetničke produkcije.

U ovom sektoru, strukovna udruženja su značajan oblik organizovanog djelovanja, kako sa aspekta unaprjeđenja struke i stanja u kulturi, javne prezentacije i valorizacije umjetnosti i stvaralaštva, tako i poboljšanja socijalnog i ekonomskog statusa umjetnika i stručnjaka u kulturi, zaštite autorskog prava i sl. Generalno gledano, u dosadašnjoj praksi, ovaj oblik organizovanja nije dostigao potreban nivo djelovanja i uticaja u kulturi. Privatnih inicijativa u kulturi takođe je malo.

2.8. LICA SA POSEBNIM POTREBAMA

Uključivanje lica sa posebnim potrebama u kulturne tokove, pod jednakim uslovima, doprinosi sprječavanju svih oblika diskriminacije, marginalizacije i društvene izolacije takvih osoba. Princip jednakosti prava na kulturu je proklamovan i osnovnim načelima po kojima se razvija kultura u Crnoj Gori njime se omogućava integrisanost lica sa posebnim potrebama i njihovo sudjelovanje u svim kulturnim djelatnostima na ravnopravnoj osnovi.

U tom kontekstu neophodno je obezbijediti uslove da sva lica sa posebnim potrebama iskažu svoje kreativne, umjetničke i intelektualne potencijale, u svim oblastima kulture i umjetnosti, kako bi se obogatili kulturni sadržaji zajednice u cjelini.

Prostori u kojem se realizuju kulturni sadržaji (muzeji, galerije, pozorišne dvorane, bioskopi, biblioteke) ovim licima nijesu dostupni.

Crna Gora je osnovala Biblioteku za slijepe i finansira njen rad, ali je korišćenje kreativnog potencijala osoba sa invaliditetom sporadično. Prethodnih godina nevladine organizacije u saradnji sa vladinim i opštinskim institucijama realizovale su više uspješnih projekata koji su namijenjeni licima sa posebnim potrebama (ples, muzika, taktilne izložbe. . .).

2.9. KADROVI

Unaprjeđenje i razvoj kulture je u direktnoj zavisnosti od stvaranja uslova za angažovanje kreativnog, profesionalnog i kvalitetnog kadra, ali i od njihove posvećenosti i konkretnom doprinosu kulturi.

Podizanje nivoa stručnosti i stručna usavršavanja zaposlenih u ustanovama kulture biće prioritet razvoja u narednom periodu.

Crna Gora ima značajan potencijal na polju kulture i umjetnosti, posebno u korpusu moderne i savremene umjetnosti, zahvaljujući razvijenim mogućnostima obrazovnog sistema (umjetnički fakulteti na Cetinju: Fakultet likovnih umjetnosti, Fakultet dramskih umjetnosti, Muzička akademija, kao i privatni fakulteti vizuelnih umjetnosti).

Takav obrazovni sistem ne prati adekvatan institucionalni okvir, tako da je limitirana mogućnost da mladi ljudi, školovani u Crnoj Gori, svoj kreativni potencijal i stečeno znanje potvrde u crnogorskim institucijama kulture, kako zbog nepostojanja adekvatnih institucija, tako i zbog nepovoljnog finansijskog stanja u postojećim ustanovama kulture koje ograničava njihovo zapošljavanje.

Nedostatak visokoobrazovnih institucija u oblasti kulturne baštine onemogućava obezbjeđenje potrebnih kadrova, neophodnih u procesu društvene integracije i promovisanja evropskih standarda upravljanja. Ovo stanje onemogućava kvalitetan pristup informacijama, otvorenost prema korisnicima i primjenu principa efikasnosti, transparentnosti i odgovornosti.

U ustanovama kulturne baštine zapaža se nedostatak stručnog kadra i višak osoblja koji obavlja pomoćne poslove. Određeni stručni poslovi se, suprotno standardima, obavljaju na nivou nižeg stepena obrazovanja i bez stručne kvalifikacije.

Mladi, školovani ljudi svoj potencijal iskazuju prevenstveno različitim samoinicijativnim aktivnostima.

Neophodno je podsticanje preduzetništva u kulturi i razvoj projekata iz oblasti kreativnih industrija.

2.10. FINANSIRANJE

Stepen razvoja kulture zavisi i od izvora finansiranja i visine raspoloživih sredstava.

Zakonom o kulturi utvrđeno je da će se za kulturu izdvajati najmanje 2,5% od državnog budžeta, umanjenog za izdatke državnih fondova i kapitalnog budžeta. Na taj način su stvorene pretpostavke da se u odnosu na postojeće stanje poboljša programski i sistemski položaj kulture i da se kultura izdigne iz pozicije potrošača u stvaralački činilac koji će doprinijeti ukupnom razvoju Crne Gore.

Zakon utvrđuje i druge izvore finansiranja kulture (sredstva iz budžeta opština; namjenski izvori prihoda za kulturu; prihodi od igara na sreću; sponzorstva; donacije; sopstveni prihodi subjekata koji se bave kulturom i drugi izvori u skladu sa zakonom).

Rad ustanova kulture finansira se iz državnog budžeta - ako je ustanovu osnovala država, odnosno opštinskog budžeta ako je osnivač ustanove opština, na osnovu godišnjeg programa rada. Ustanove imaju mogućnost da stiču sopstvene prihode obavljanjem svojih djelatnosti i pružanjem usluga, sponzorstvom, donatorstvom i sl.

Pored finansiranja javnih ustanova iz oblasti kulturne baštine, podrška zaštiti i očuvanju baštine, obezbjeđuje se na državnom i lokalnom nivou sufinansiranjem programa i projekata kao i posebnim oblicima podrške.

Posebni vidovi podrške su predviđeni samo u izuzetnim slučajevima ako je riječ o projektima ili programima od kapitalnog značaja za crnogorsku kulturnu baštinu.

U cilju stvaranja boljih uslova rada i ostvarivanja djelatnosti kulture iz državnog budžeta se obezbjeđuje i podrška za:

- otkup knjiga, likovnih djela, muzejskih predmeta, arhivske građe za potrebe popunjavanja bibliotečkih, arhivskih, muzejskih i galerijskih fondova i zbirki javnih ustanova;
- doživotnu mjesečnu naknadu *istaknutim kulturnim stvaraocima* (umjetnik ili stručnjak u kulturi čija su djela i stvaralaštvo od izuzetnog značaja za kulturu Crne Gore);
- doprinos za zdravstveno i penzijsko-invalidsko osiguranje samostalnom umjetniku, odnosno samostalnom stručnjaku u kulturi (umjetnik ili stručnjak u kulturi koji se bavi umjetničkim ili kulturnim stvaralaštvom radi ostvarivanja prihoda, bez zasnivanja radnog odnosa);
- rad reprezentativnih strukovnih udruženja na način i po postupku utvrđenom i za sufinansiranje projekata u kulturi;
- podsticaj i razvoj kreativnih industrija, tradicionalnih vještina i zanata i nekomercijalnih oblika amaterskog djelovanja u kulturi.

Finansiranje kulture podrazumijeva podršku prilično raznovrsnoj oblasti, od najvažnijih državnih ustanova kulture, do privatnih inicijativa i pojedinaca. Istovremeno, ta heterogenost ukazuje i na izuzetan značaj ove oblasti, koja nije samo pokazatelj duhovnog razvoja zajednice, već i specifičan potencijal ekonomskog napretka, pa u tom kontekstu treba i sagledavati potrebe vođenja konzistentne finansijske politike koja će povećati kompetitivnost sektora i njegovu samoodrživost.

3. OPŠTI CILJEVI I PRIORITETI

CILJ 1. JAČANJE PRAVNE I INSTITUCIONALNE INFRASTRUKTURE

PRIORITET 1.

Zakonodavne i regulatorne reforme

Mjere:

- Usvajanje Zakona o zaštiti kulturnih dobara, Zakona o muzejskoj djelatnosti, Zakona o bibliotečkoj djelatnosti, Zakona o arhivskoj djelatnosti i Zakona o izdavaštvu;
- Izmjene i dopune Zakona o kinematografiji, Zakona o pozorišnoj djelatnosti i Zakona o državnim nagradama i Zakona o obnovi spomeničke cjeline Kotora,
- Izrada podzakonskih akata za primjenu Zakona o kulturi;
- Izrada podzakonskih akata kojima se bliže uređuje zaštita kulturnih dobara, muzejska, bibliotečka, arhivska djelatnost i spomen obilježja;
- Izrada podzakonskih akata kojima se bliže uređuju pozorišna, izdavačka i kinematografska djelatnost;
- Izrada Zbirke propisa iz oblasti zaštite kulturne baštine.

PRIORITET 2.

Institucionalne reforme

Mjere:

- Izrada Elaborata o opravdanosti reorganizacije institucija iz oblasti zaštite kulturne baštine u skladu sa Zakonom o zaštiti kulturnih dobara i Zakonom o kulturi;
- Osnivanje Uprave za zaštitu kulturnih dobara Crne Gore i javne ustanove za konzervatorsku djelatnost, u skladu sa Zakonom o zaštiti kulturnih dobara i Zakonom o kulturi;
- Izrada Elaborata o opravdanosti reorganizacije muzeja u skladu sa Zakonom o muzejskoj djelatnosti i Zakonom o kulturi;
- Osnivanje novih muzejskih institucija, u skladu sa Zakonom o muzejskoj djelatnosti i Zakonom o kulturi ;
- Izrada Elaborata o opravdanosti osnivanja Regionalnog centra za menadžment u oblasti kulturne baštine;
- Osnivanje Regionalnog centra za menadžment u oblasti kulturne baštine;
- Reorganizacija opštinskih Centara za kulturu;
- Formiranje narodnih biblioteka u skladu sa Zakonom o bibliotečkoj djelatnosti i Zakonom o kulturi;
- Formiranje opštinskih muzeja u skladu sa Zakonom o muzejskoj djelatnosti i Zakonom o kulturi;

- Izrada Elaborata o opravdanosti osnivanja Regionalnog centra za podsticanje međunarodnog povezivanja i menadžmenta u oblasti kulture među državama;
- Osnivanje Regionalnog centra za podsticanje međunarodnog povezivanja i menadžmenta u oblasti kulture među državama Jugoistočne Evrope;
- Izrada Elaborata o opravdanosti reorganizacije Crnogorske kinoteke i osnivanja javne ustanove za potrebe filmske produkcije i drugih kreativnih industrija;
- Izrada Elaborata o opravdanosti reorganizacije Međurepubličke zajednice u Pljevljima;
- Izrada Elaborata o opravdanosti osnivanja sektora za promociju Crne Gore u Ministarstvu kulture;
- Osnivanje Regionalnog centra za kulturu u Pljevljima;
- Izrada Elaborata o opravdanosti osnivanja regionalnih pozorišta;
- Osnivanje regionalnih pozorišta;
- Izrada Elaborata o opravdanosti osnivanja Instituta koji bi se bavio kulturno – istorijskim aspektima i kontinuitetom crnogorske države i kulture;
- Izrada Elaborata o opravdanosti reorganizacije Centra savremene umjetnosti Crne Gore ;
- Osnivanje Instituta koji bi se bavio kulturno – istorijskim aspektima i kontinuitetom crnogorske države i kulture;
- Izrada Elaborata o opravdanosti reorganizacije festivala i manifestacija od značaja za kulturu Crne Gore;
- Izrada Elaborata o revitalizaciji Cetinjskog bijenala kao manifestacije od posebnog značaja za kulturu;
- Osnivanje festivala i manifestacija od značaja za kulturu Crne Gore;
- Izrada programa sanacije objekata i modernizaciju tehnike u prikazivačkoj djelatnosti;
- Izrada Elaborata o opravdanosti osnivanja institucije za unaprjeđenje književnog i prevodilačkog stvaralaštva, izdavačke djelatnosti i promociju crnogorske književnosti;
- Redefinisanje institucionalnog pozorišnog sistema na nacionalnom i lokalnom nivou, njegova modernizacija;
- Stimulisanje razvoja nezavisnih produkcija i samostalnih umjetničkih projekata;
- Unaprjeđenje sistema upravljanja crnogorskom kinematografijom i njenom međunarodnom promocijom;
- Unaprjeđenje rada strukovnih udruženja.

CILJ 2. RAVNOMJERAN RAZVOJ KULTURE

PRIORITET 1.

Ostvarivanje partnerskog odnosa sa lokalnim samoupravama

Mjere:

- Koordinacija državnih organa sa lokalnim samoupravama na izradi programa razvoja kulture na lokalnom nivou;
- Osnivanje nacionalnih institucija na svim nivoima;
- Prezentacija programa nacionalnih institucija na teritoriji Crne Gore u saradnji sa opštinskim institucijama kulture;
- Redefinisanje pozorišnog sistema, njegova modernizacija i razvoj na lokalnom i regionalnom nivou;
- Stimulisanje razvoja nezavisnih produkcija i samostalnih umjetničkih projekata na lokalnom i nacionalnom nivou;
- Stimulisanje razvoja nezavisnih produkcija i samostalnih umjetničkih projekata u oblasti likovnih i vizuelnih umjetnosti na lokalnom i nacionalnom nivou;
- Sagledavanje mogućnosti za obezbjeđivanje adekvatnih prostora za umjetnike u saradnji sa opštinama;
- Podrška projektima koji promovišu lokalne osobenosti, tradiciju i običaje;
- Saradnje sa predstavnicima opština na utvrđivanju strategija i kriterijuma unaprjeđivanja rada kulturno-umjetničkih društava ;
- Promovisanje i podrška kulturnom turizmu na osnovama partnerskog odnosa lokalnih i državnih organa, institucija i organizacija;
- Podrška projektima koji promovišu lokalne osobenosti, tradiciju i običaje;
- Učešće nacionalnih i lokalnih institucija u predpristupnim IPA projektima na temu međukulturnog dijaloga i multikulturalnosti;
- Podsticanje razumijevanja i afirmacije kulturne raznolikosti i zalaganje za koncipiranje i izvođenje interkulturnih projekata;
- Utvrđivanje uslova, kriterijuma i načina za očuvanja izvornih i tradicionalnih kulturnih i etno-kulturnih osobenosti.

CILJ 3. STABILNI IZVORI PRIHODA

PRIORITET 1.

Obezbjeđivanje stalnih izvora prihoda za finansiranje kulture

Mjere:

- Obezbjeđivanje sredstava za finansiranje godišnjih programa zaštite kulturne baštine iz Budžeta Crne Gore i namjenskih sredstava;
- Obezbjeđivanje sredstava iz opštinskih budžeta za finansiranje opštinskih godišnjih programa zaštite kulturne baštine;
- Obezbjeđivanje namjenskih sredstava – spomeničke rente i dr.
- Obezbjeđivanje sredstava za rad postojećih i novoformiranih institucija iz oblasti kulture;
- Obezbjeđivanje sredstava za finansiranje postojećih i novih festivala i manifestacija od značaja za kulturu Crne Gore;

- Obezbjedivanje sredstava za sufinansiranje programa programa umjetničkih fakulteta;
- Obezbjedivanje sredstava za sufinansiranje projekata iz oblasti kulture po osnovu javnih konkursa i redefinisane principa za dodjelu sredstava uz evaluiranje – rangiranje prijedloga projekata;
- Obezbjedivanje sredstava za izradu kapitalnih projekata u oblasti kulture
- Obezbjedivanje sredstava za nadoknadu za istaknute stvaraoce i stručnjake u kulturi;
- Obezbjedivanje sredstava za istraživanja kulturnih dobara, objekata i predmeta sa kulturnim vrijednostima;
- Unaprjeđivanje procesa rehabilitacije kulturnih dobara putem koncesije i njihovog stavljanja u aktivnu funkciju samoodrživosti;
- Obezbjedivanje sredstava za istraživanje inostranih arhiva za građu od nacionalnog značaja i otkup kulturnih dobara iz inostranstva;
- Uvođenje poreza na izgradnju autoputeva, za svrhe arheoloških istraživanja;
- Uvođenje rente na građevinske investicije, za svrhe izrade skulptura u prostoru (u eksterijeru zgrada, parkova, fontana);
- Podsticanje projekata umjetničke produkcije koji promovišu kulturni razvoj na nacionalnom ili lokalnom nivou i doprinose ekonomskom razvoju zajednice;
- Povećanje ulaganja javnih sredstava u crnogorsku kinematografiju po osnovu refundacije sredstava zbog ukidanja kinematografske takse;
- Definisane i uspostavljanje mehanizmi forme neposrednog povezivanja sfere umjetničke produkcije i biznis sektora (sponzorstva, donacija, kitorstva);
- Obezbjedivanje stalnih izvora finansiranja za otkup predmeta za popunjavanje muzejskih zbirki.

PRIORITET 2.

Efikasna primjena zakona koji utvrđuju izvore prihoda.

Mjere:

- Primjena propisa kojim su utvrđeni prihodi za finansiranje kulture;
- Utvrđivanje programa korišćenja sredstava za finansiranje kulture;
- Donošenje finansijsko-administrativnih akata i uputstava za ubiranje prihoda iz propisima utvrđenih izvora;
- Uspostavljanje institucionalnih i finansijskih mehanizama za kontrolu korišćenja sredstava za finansiranje kulturne baštine.

PRIORITET 3.

Obezbjedivanje sredstava iz međunarodnih donacija i fondova

Mjere:

- Podsticanje međunarodnih donatora kroz specifične vidove oporezivanja;

- Stimulisanje međunarodnih i domaćih finansijskih institucija na kreditiranje procesa obnove i rehabilitacije kulturne baštine;
- Kontinuirano vođenje kampanja o reafirmaciji donatorstva i sponzorstva u kulturi ;
- Unaprjeđenje institucionalne regionalne i međunarodne saradnje po osnovu koprodukcija i na bazi reciprociteta;
- Edukacija kadrova o mogućnostima korišćenja međunarodnih fondova ;
- Uspostavljanje efikasne međuresorske i međuinstitucionalne saradnje za uspješnije obezbjeđivanje donacija i partnerstvo u projektima;
- Podizanje nivoa saradnje crnogorske kinematografije na regionalnom i evropskom nivou pristupanjem međunarodnim fondovima (Eurimages, Media...).

PRIORITET 4.

Uvođenje stimulativnih mehanizama

Mjere:

- Uvođenje finansijskih i pravnih mjera koje vlasnike i držaoce kulturnih dobara podstiču u njihovom održavanju, obnavljanju, rekonstrukciji i rehabilitaciji;
- Stimulisanje udruživanja različitih partnera za razvoj kulture i očuvanje kulturne baštine;
- Smanjenje poreza na autorski rad;
- Podrška i podsticaj osnivanju fondacija za unaprjeđenje kulture i kulturnih djelatnosti;
- Stimulisanje investitora kroz procesa reinvestiranja profita korišćenjem kulturnog dobra kao poslovnog ili ugostiteljskog prostora, odnosno korišćenje prostora za multimedijalne prezentacije (izložbe, pozorišne predstave, predavanja, koncerte, književne večeri, naučne simpozijume itd.) ;
- Stimulisanje nove crnogorske produkcije u svim oblastima kulture i umjetnosti
- Stimulisati intersektorsku saradnju, tj. konkretizovati načine zajedničkog projektnog djelovanja institucija kulture;
- Stimulisanje razvoja nezavisnih produkcija i samostalnih umjetničkih projekata .

PRIORITET 5.

Istražiti i razviti alternativne izvore finansiranja u kulturi

Mjere:

- Obezbijeđivanje uslova za mogućnost višegodišnjeg sufinansiranja projekata, uključujući i eventualnu zakonodavnu aktivnost ;
- Definisane uslova i kriterijuma za sufinansiranje višegodišnjih projekata

- Razvijanje mehanizama monitoringa i evaulacije programa koji se finansiraju na više od godinu dana;
- Razvijanje posebnog sistema izvještavanja nosilaca projekata radi praćenja efekata utrošenih sredstava.

CILJ 4. JAČANJE KADROVSKIH KAPACITETA

PRIORITET 1.

Izrada strategije na nacionalnom i lokalnom nivou.

Mjere:

- Analiza stanja kadrovskih kapaciteta institucija kulture na osnovu definisane metodologije;
- Izrada elaborata i izvještaja o stručnoj strukturi zaposlenih u državnim i lokalnim institucijama kulture i sagledavanje potreba obezbjeđenja novog stručnog kadra, kao i zapošljavanje mladih kadrova;
- Izrada baze podataka o stručnom kadru u svim oblastima kulture;
- Izrada Strategije kadrovske politike u kulturi;
- Izrada programa jačanja kadrovskih kapaciteta u kulturi.

PRIORITET 2.

Stručno usavršavanje, edukacija i doedukacija

Mjere:

- Osnivanje visokoškolskih institucija iz oblasti konzervacije, arheologije, etnologije, arheografije, muzeologije, istorije umjetnosti, bibliotekarstva i dr.;
- Priprema programa stručnog usavršavanja zaposlenih u institucijama kulture u svrhu jačanja kapaciteta kroz specijalističke i druge programe u zemlji i inostranstvu;
- Izrada plana edukacije u oblasti menadžmenta u kulturi;
- Obezbeđenje uslova za obuku specijalizovanog kadra za srednjovjekovnu i antičku baštinu, **za** klasični i vizantijski grčki, klasični i srednjovjekovni latinski, osmanski turski, pahlevi-persijski, kao i specijalista za staroslovenski jezik ;
- Organizovanje obuka kadrova u oblasti tradicionalnih zanata i vještina;
- Intenziviranje naučno-istraživačkog rada i sistematskih istraživanja u svim segmentima kulture;
- Jačanje kapaciteta strukovnih udruživanja u cilju zaštite intelektualne svojine i prava autora i unaprjeđenja djelatnosti kulture;
- Podsticanje osnivanja i rada strukovnih udruženja i jačanje njihovog stručnog potencijala.

PRIORITET 3.

Obezbjedenje stručnog kadra

Mjere:

- Obezbjedenje potrebnog broja stručnog kadra za poslove proučavanja, zaštite, konzervacije, restauracije graditeljskog nasljeđa, planiranja, projektovanja i izvođenja radova u zaštićenim područjima i cjelinama i stručnog kadra za pokretnu i nematerijalnu kulturnu baštinu;
- Obezbjedenje potrebnog broja stručnog kadra u Sektoru za kulturnu baštinu Ministarstva kulture i na taj način ojačati implementaciju savremenih međunarodnih standarda iz oblasti kulturne baštine, ostvarivanje nadzora nad vršenjem zakonitosti rada institucija zaštite, nadzor nad primjenom zakona u oblasti kulturne baštine, uspostavljanje inspeksijskog nadzora;
- Obezbjedivanje posebne finansijske podrške mladim i talentovanim studentima koji se školuju na referentnim domaćim i međunarodnim univerzitetima;
- Obezbjedivanje posebne finansijske podrške deficitarnim kadrovima u institucijama kulture;
- Stvaranje uslova za poboljšanje materijalnog položaja zaposlenih u kulturi, sa posebnim akcentom na rješavanje njihovih stambenih potreba i radnih prostora
- Stvaranje uslove za privlačenje, motivisanje i zadržavanje kvalitetnih kadrova i kontinuirani razvoj njihove stručnosti.

CILJ 5. VALORIZACIJA I REVALORIZACIJA KULTURNIH DOBARA I OSIGURANJE EFIKASNE PRIMJENE INTEGRALNE ZAŠTITE KULTURNE BAŠTINE

PRIORITET 1.

Valorizacija i revalorizacija

Mjere:

- Valorizacija i revalorizacija zakonom zaštićenih kulturnih dobara;
- Valorizacija nepokretnih objekata i pokretnih predmeta, koji posjeduju kulturnu vrijednost za dobijanje statusa kulturno dobro;
- Izrada programa sanacije devastiranih kulturnih dobara ;
- Uspostavljanje zaštite nad kulturnim dobrima nematerijalne kulturne baštine;
- Izrada projektne dokumentacije i sprovođenje konzervatorskih mjera zaštite kulturnih dobara ;
- Izrada Arheološke karte Crne Gore;
- Izrada projekta Baština Crne Gore u svijetu;

- Izrada Epigrafskog zbornika antičkih i srednjovjekovnih spomenika na teritoriji Crne Gore ;
- Obezbjedeње odgovarajuće fizičke zaštite kulturne baštine;
- Adekvatan tretman vrijednih privatnih zbirki ;
- Edukacija vlasnika privatnih zbirki o nezakonitoj trgovini kulturnim dobrima;
- Pojačanje kontrolnih mehanizama kod iznošenja kulturnih dobara iz Crne Gore;
- Edukacija carinskih i policijskih službenika;
- Obezbjedeње adekvatnog prostora za prezentaciju pokretnih kulturnih dobara;
- Obezbjedeње prostora za prezentaciju i prodaju promo materijala, suvenira, antikviteta;
- Obezbjedeње muzejskih depoa, opreme za čuvanje, zaštitu i konzervaciju muzejskog materijala i izložbenih prostora ;
- Obezbjedeivanje adekvatnog prostora za smještaj arhivske i bibliotečke građe;
- Revizija svih oblika evidencija pokretne i nepokretne baštine u odnosu na fondove;
- Obezbjedeivanje dostupnosti kulturnih sadržaja licima sa posebnim potrebama, kao i pristup kulturnim dobrima;
- Obezbjedeivanje efikasnog i dosljednog sprovođenje propisa vezanih za sprječavanje nelegalne gradnje i zaštitu kulturnih dobara.

PRIORITET 2.

Efikasna primjena integralne zaštite kulturne baštine kroz korišćenje potencijala na principima održivog razvoja

Mjere:

- Obezbjedeivanje adekvatne zaštite kulturne baštine i njene zaštićene okoline;kao i ambijentalnih vrijednosti zaštićenih urbanih i ruralnih cjelina i naselja, kroz izradu studija zaštite kulturne baštine za potrebe planskih dokumenata;
- Izrada menadžment planova zaštićenih kulturno-istorijskih cjelina, područja i lokaliteta, i područja, kojima se, kroz jačanje koordinacije između države, nacionalnih i lokalnih institucija, organa lokalne samouprave i svih onih koji su na direktan ili indirektan način uključeni u sistem zaštite kulturne baštine, obezbjeđuje adekvatna zaštita i pravilno upravljanje kulturnom baštinom;
- Obezbjedeivanje usklađenosti koncepta razvoja i arhitektonskog pristupa sa kriterijumima zaštite nepokretne kulturne baštine;
- Usklađivanje razvojnih koncepata sa kriterijumima zaštite nepokretne kulturne baštine;
- Usklađivanje koncepata savremene arhitekture sa principima zaštite nepokretne kulturne baštine;

- Podizanje svijesti o vrijednostima kulturne baštine i stvaranje ambijenta za razumjevanje uloge i mjesta potencijala kulturne baštine u kulturnom, turističkom i ekonomskom razvoju;
- Objediniti, uglavnom, fragmentiran kulturni i turistički sektor, kao platformu koordiniranog razvoja kulturnih i turističkih inicijativa, za turističku valorizaciju kulturne baštine;
- Utvrđivanje neophodnog broja kvalitetno prezentovanih, savremeno interpretiranih i profesionalno promovisanih kulturnih resursa radi uključivanja u turističku ponudu, a posebno urbanih i istorijskih cjelina;
- Izrada planova za uključivanje odabrane baštine u turističku ponudu, stručnu valorizaciju baštine, radi procjene mogućnosti i načina njenog korišćenja u turizmu;
- Izrada odgovarajuće stručne dokumentacije za baštinu koja se planira za uključivanje u turističku ponudu;
- Izrada konkretnih projekata za definisanje načina uključivanja i korišćenja odabrane baštine u turističke svrhe;
- Rješavanje pitanja imovinsko pravnog statusa lokaliteta Duklja;
- Obezbjedivanje korišćenja kompletnog potencijala područja sa Liste svjetske baštine UNESCO.

CILJ 6. JEDINSTVENA BAZA PODATAKA U KULTURI

PRIORITET 1.

Mjere:

- Formiranje i ažuriranje baze podataka o subjektima koji se bave djelatnostima kulture, na svim nivoima;
- Izrada baze podataka o kulturnoj baštini;
- Konstituisanje registara kulturnih dobara i druge prateće dokumentacije ;
- Stvaranje baze podataka o opštinskim ustanovama kulture i njihovom umrežavanju na nacionalnom i regionalnom nivou;
- Baza podataka o NVO koji su registrovani za obavljanje djelatnosti kulturne baštine.

CILJ 7. POPULARIZACIJA KULTURE

PRIORITET 1.

Promocija, prezentacija i popularizacija kulture i umjetnosti

Mjere:

- Otvoreno i transparentno djelovanje u kulturi radi blagovremenog i cjelovitog informisanja javnosti i ukazivanja na značaj kulture i njeno bolje pozicioniranje u lokalnoj/regionalnoj zajednici, povećanje ambicija i kompetitivnosti kulturnog sektora;
- Korišćenje i prezentacija crnogorskog kulturnog potencijala kroz intenziviranje saradnje svih subjekata u kulturi na državnom i lokalnom nivou, uz učešće civilnog sektora;
- Izrada programa realizacije projekata crnogorske književnosti od posebnog značaja za kulturu (priprema i štampanje kapitalnih projekata, projekti prevođenja crnogorske književnosti na strane jezike i prevodi svjetske književnosti na crnogorski jezik) ;
- Uključivanje mladih u produkciju projekata iz kulture, kao i u kontinuirano praćenje kulturnih dešavanja kroz organizovane posjete različitim kulturnim sadržajima, ali i druge modele saradnje;
- Unaprjeđivanje sistema novih tehnologija;
- Izrada komunikacione strategije;
- Unaprjeđenje modela medijske prezentacije visokokvalitetne umjetničke produkcije;
- Utvrđivanje liste referentnih međunarodnih manifestacija i festivala radi učešća crnogorskih predstavnika na tim manifestacijama i festivalima;
- Prezentacija i popularizacija kulturno-turističkih destinacija posredstvom diplomatsko-konzularnih predstavništava Crne Gore;

PRIORITET 2.

Promocija, prezentacija i popularizacija kulturne baštine

Mjere:

- Podizanje svijesti o značaju kulturne baštine;
- Uspostavljanje i jačanje koordinacije među svim subjektima zaduženim za promociju, prezentaciju i popularizaciju kulturne baštine, kao preduslova za pravilnu valorizaciju kulturnih vrijednosti;
- Međusektorska saradnja na realizaciji projekata i programa kojima se promovišu turistički, kulturno-istorijski potencijali Crne Gore koji doprinose ekonomskom razvoju društva;
- Uvođenje predmeta poznavanje kulturne baštine Crne Gore u školske nastavne programe ;
- Publikovanje školskih udžbenika sa sadržajima o značaju i vrijednostima kulturne baštine;
- Organizovanje edukativnih programa za prosvjetni kadar iz oblasti kulturne baštine.

CILJ 8. DECENTRALIZACIJA UPRAVLJANJA I FINANSIRANJA

PRIORITET 1.

Poboljšanje kvaliteta kulturnog sadržaja na lokalnom nivou

Mjere:

- Poboljšanje infrastrukture namijenjene kulturnim sadržajima, u partnerskom odnosu Ministarstva kulture, lokalne samouprave i lokalnih preduzetnika ;
- Sagledavanje potreba za kulturnim sadržajima u opštinama;
- Podsticanje obilježavanja dana kulturne baštine u lokalnim zajednicama.

PRIORITET 2.

Održivost kulturnih ustanova

Mjere:

- Obezbjedivanje uslova i ambijenta u kojem bi privatni i javni sektor mogao ostvarivati korist u oblasti kulture kroz privatno javno partnerstvo;
- Omogućavanje poreskih olakšica za sponzorstva i donacije/razviti metod statističkog praćenja broja sponzora i visine iznosa sredstava;
- Stimulisanje javnih ustanove za korišćenje svojih resurse u komercijalne svrhe ;
- Promovisanje i podržavanje projekata koji stimulišu rad javnih ustanova u oblasti kulture i nevladinog sektora u saradnji sa privatnim sektorom;
- Oržavanje kontinuirane prezentacije predstavnicima privatnog sektora o isplativosti i ekonomskim benefitima prilikom ulaganja u kulturu, kao i načinu njihovog ostvarivanja;
- Utvrđivanje prioriteta i prednosti prilikom izrade konkursnih kriterijuma za programe u okviru multi-sektorskog djelovanja.

PRIORITET 3.

Povećanje broja publike novim pristupom kulturnom sadržaju i učiniti ga privlačnim i pristupačnim za sve kategorije

Mjere:

- Modernizovanje sistema kupovine karata i informisanja o kulturnim programima, institucijama i organizacijama;
- Podsticanje institucija za kreiranje profilisane baze podataka (na osnovu anketa, okruglih stolova) korisnika (starosna dob, socijalni status, prebivalište) i usmjeravanje programa s ciljem da privuku nove demografske grupe;
- Podsticanje boljeg marketinga i odnosa s javnošću ustanova kulture i nevladinih organizacija;

- Podsticanje biblioteka u opštinama na razvoju informacionih sistema radi umrežavanja, kako bi mogle da služe kao informativni centri za kulturna dešavanja;
- Kreiranje veb-sajt koji bi imao informativno-edukativnu svrhu obavještanja o svim kulturnim dešavanjima;
- Planiranje i sprovođenje kampanje za popularizaciju kulture;
- Davanje podrške međunarodnim inicijativama i simpozijumima koji imaju potencijal značajnog međunarodnog brend događaja.

CILJ 9. MEĐUNARODNA SARADNJA

PRIORITET 1.

Bilateralna i multilateralna saradnja

Mjere:

- Razvijanje i unaprjeđivanje bilateralne i multilateralne saradnje potpisivanjem sporazuma i protokola o saradnji u oblasti kulture;
- Utvrđivanje konkretnih programa dugoročne međunarodne saradnje sa zemljama sa kojima su potpisani bilateralni sporazumi;
- Priprema posebnog program međunarodne prezentacije crnogorske kulture u saradnji sa afirmisanim crnogorskim umjetnicima i stručnjacima u kulturi koji žive i rade u inostranstvu ;
- Utvrđivanje liste najreferentnijih međunarodnih inicijativa u kojima će učestvovati crnogorski umjetnici i stručnjaci u kulturi;
- Iniciranje uključivanja Crne Gore u programe Evropske Unije;
- Organizovanje međunarodnih seminara i obuke crnogorskih stvaralaca i stručnjaka u kulturi o mogućnostima i načinu apliciranja za koišćenje fondova EU;
- Podsticanje učešća referentnih crnogorskih stvaralaca i stručnjaka u kulturi i nevladinih organizacija iz oblasti kulture u međunarodnim projektima;
- Podizanje nivoa medijske promocije konkretnih projekata kulture i umjetnosti radi podsticanja stvaralaca i stručnjaka u kulturi na uključivanje i intenzivnije učešće u međunarodnim projektima.

PRIORITET 2.

Realizacija započetih međunarodnih projekata i inicijativa

Mjere:

- Izrada Tentativne liste kulturnih dobara Crne Gore (UNESCO);
- Izrada nominacionog dosijea Istorijskog jezgra Cetinja za upis na Listu svjetske baštine UNESCO;
- Međudržavni projekat nominacije stećaka iz Crne Gore, Hrvatske, Srbije i Bosne i Hercegovine na Listu svjetske baštine UNESCO;

- Organizovanje manifestacije „Dani evropske baštine“ (SE);
- Implementacija Regionalnog programa za kulturnu i prirodnu baštinu Jugoistočne Evrope;
- Implementacija projekata UNESCO inicijative „Kulturna baština – most ka zajedničkoj budućnosti“;